

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXIX. ÉVFOLYAM.
ELSŐ FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1914.
JANUÁR HÓ

SZERKESZTI: DÉKÁNY MIHÁLY, BUDAPEST, VI. FELSŐERDŐSOR 3. SZÁM.

Uj államtitkárok a közoktatásügyi miniszteriumban.

Nagy fontosságú személyi változások történtek e hónap elején a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumban. Ugyanis Náray Szabó Sándor volt adminisztratív államtitkár félévvel ezelőtt történt nyugalmába vonulása óta csak egy államtitkára volt a kultuszminiszteriumnak s valamennyi ügyosztály felülvizsgálata *Benedek Sándor* politikai államtitkárhoz tartozott.

Benedek Sándor államtitkárt a király a közigazgatási bíróság másodelnökévé s helyébe politikai államtitkárrá *Ilosvay Lajos* dr. műegyetemi tanárt s országgyűlési képviselőt nevezte ki.

A politikai államtitkárváltozással egyidőben betöltetett az adminisztratív államtitkári állás is, melyre gróf *Klebsberg Kunó* dr. közigazgatási bíró neveztetett ki.

Ugyanezen alkalommal *Madách Emanuel* miniszteri tanácsos az államtitkári címet és jelleget kapta.

Az új államtitkárokat *Jankovich Béla* dr. közoktatásügyi miniszter folyó hó 8-án mutatta be a miniszterium tisztviselőinek s ugyanekkor bucsuzott el *Benedek Sándor*.

*

Benedek Sándor mult év március hó 29-én foglalta el az államtitkári állást, tehát alig 10 hónapot töltött a kultuszminiszteriumban. A nyilvánosság előtt nem sokat szerepelt, csendes munkában azonban annál több időt töltött. Kultuszminiszteriumi működéséhez éppen a rövid időnél fogva, nagyobb szabású eredmények nem fűződhetnek, mert ilyen rövid idő alatt legfőlőbb a megvalósításra kitűzött új reformoknak csak az előmunkálatait lehet végezni. Széleskörű tudásával s páratlan igazságszeretetével azonban a rövid idő alatt is ki tudta vinni a miniszteriumi tisztviselők és a tanárság tiszteletét, szeretetét s becsülését.

Eltávozása alkalmával őszinte tisztelettel bucsuzunk mi is Őméltóságától s kívánjuk, hogy új diszes állásában sok siker koronázza munkásságát s teljes eredménnyel oldhassa meg a reá váró nehéz feladatokat.

*

Ilosvay Lajos dr. az új politikai államtitkár európai hírű tudós. 1851-ben született, 1883 óta a műegyetem kémiai tanára s 1910 óta országgyűlési képviselő.

Felülvizsgálati ügyköréhez főképen az egyetemi és középiskolai ügyek fognak tartozni, de mint politikai államtitkárnak bizonyos tekintetben a népoktatásra is befolyása lesz.

Mint egyetemi tanár s az orsz. Közoktatási tanács és Középiskolai tanárvizsgáló bizottság tagja nagyon jól ismeri közoktatásügyünket s így talán nem vétünk a köteles tisztelet ellen, ha kimondjuk, hogy személyében rendkívül sokat nyert a magyar közoktatásügy. Sokat vár tőle a közvélemény, nem kevesebbet a magyar tanárság: reméli nehéz munkájának és törekvéseinek a kellő mérlegelését s az új nyugdíjtörvénnyel előállott sérelmeknek, a fölemelt szolgálati időnek az orvoslását.

*

Dr. Klebelsberg Kunó gróf adminisztratív államtitkár ügyköréhez fognak valószínűleg tartozni a népoktatási ügyek.

Gróf Klebelsberg Kunó dr. államtitkár alig negyven éves 1898-ban lépett a miniszterelnökség szolgálatába s rövid 10 év alatt osztálytanácsos lett. Közigazgatási bíróvá 1910-ben nevezte ki a király.

Dr. Klebelsberg Kunó gróf, mielőtt közigazgatási bíróvá lett, a miniszterelnökségnek azt az osztályát vezette, melyben a többi közt, az idegenben élő magyar honosok gondozása és védelmi ügyeit intézik. Ebben a minőségében nagy tevékenységet fejtett ki a szlavoniai, horvátországi, bosznia-hercegovinai, bukovinai, romániai és amerikai magyarok nemzeti védelmé s irányítása körül. Iskolákat szervezett, támogatót, tanterveket készített, a nép számára naptárakat íratott, analfabéta-tanfolyamokat, téli népies felolvasásokat rendeztetett, népkönyvtárakat helyezett el, iparostanoncokat hozatott haza, boszniai kiválóbb muzulmán tanulókat iskoláztatott Budapesten és Debrecenben. A horvát- és szlavonországi, valamint a boszniai magyarok nemzeti gondozására és védelmére szervezett Julián-Egyesületnek ő volt a megalapítója, lelke és ügyvezető igazgatója. Ennek az egyesületnek nem keve-

sebb, mint 60 horvátországi s boszniai iskolájában már 130 tanító, mintegy tizezer magyar tanulót oktat anyanyelvén. Az idegenben utazó magyar hajósok gyermekei részére téli hajóiskolákat létesített nemcsak a magyarországi, hanem az osztrák, horvát, román és németországi téli kikötőkben is.

E munka értékéről csak annak van fogalma, aki a horvát-szlavonországi viszonyokat közlelről ismeri s tudja, hogy mily elkeseredéssel és gyűlölettel vannak horvát testvéreink minden ügy iránt, ami magyar, vagy a magyarsággal csak kapcsolatba is hozható. A Julián-egyesület működése elé mindenkor óriási akadályok gördültek s gördülnek még ma is állandóan, pedig ez egyesület semmi mást nem tesz, mint tisztán nemzeti kötelességet teljesít, hogy az idegenben levő magyarokat gondozza úgy kulturális, mint gazdasági téren. Ő nagy fontosságú egyesület munkásságát vezette és irányította gróf Klebelsberg Kúnó egy évtizeden át csendben, de annál nagyobb lelkesedéssel és sikerrel. Ezen igazán nagy körültekintést, tapintatot és szakavatottságot igénylő munkásságában bő alkalma volt megismerkednie a népoktatás minden ügyével, bajával és egyéb vonatkozásaival.

Most, hogy új díszes állásában, az eddiginél nagyobb s egyetemesebb területen, az egész magyar közművelődést s ezzel kapcsolatban a magyar népoktatás sorsát van hivatva s hatalma irányítani, teljes bizalommal tekintünk munkássága elé. Följogosít a bizalomra új államtitkárunk nagy tudása, közismert önzetlen hazafias lelkesedése, eddigi működésében mutatkozó hatalmas szervező és alkotó ereje, s fáradságot és megalkuvást nem ismerő akaratereje.

Ismeri a tanítóképző-intézetek hivatását és működését is. De nemcsak ismeri, hanem kellőleg értékeli ez intézetek munkásságát a nemzeti állam kiépítése szempontjából. Éppen ezért sokat várhatunk tőle a magyar tanítóképzés függőben levő kérdéseinek sikeres megoldása tekintetében is.

Lelkesedéssel üdvözljük s köszöntjük magas méltóságukban az államtitkár urat s ígérjük, hogy a magyar tanítóképző tanárság ideálokért küzdő taborának csekély ereje mindenkor s minden időben rendelkezésükre fog állani a magyar népoktatásügy és népműveltség előbbrevitelének hazafias és nemes munkájában.

Tanítóképzés.

Magyar tanulságok a svájci tanítóképzésből.

Irta és felolvasta a Tanítóképzőintézeti Tnnaók Országos Egyesületének választmányában 1913. november 8-án Szöllősi István.

Egy tulajdonságában mindinkább olyanná válik a magyar, mint volt ezer év előtt: világjáró, mozgékony. Különösen nyarat-szaka megmozdul a magyar globus, hogy megnézzze, Magyarországon kívül hol, milyen az élet és amiben jobb mint nálunk, miért jobb és hogy lehetne nálunk is jobb, vagy legalább jó. És ezek a kalandozó magyarok is sok gazdag tapasztalat zsákmányával térnek meg, de veretlenül, noha nagyon sokszor elégedetlenül. Áldásos az a fájdalmas elégületlenség, mely a mai külföldjáró magyarok lelkét gyötri, ha megtérnek erre a szerette magyar földre. Belőle nő ki a haladás fája, mely tápláló gyümölcsöt és pihenő árnyékot ad százaknak és ezreknek, akik egyszer csak szintén megmozdulnak és kimozdulnak hazuról, hogy az Apácai Cseri János és a Széchenyi István szent elégületlenségével, ujtó és fejlesztő forrongásával telvén meg, ezreket és milliókat termékenyítsenek meg a nemzet örökkévalósága számára.

A mi felekezetünkben: a tanítóképzők sorában is ifjui mozgékony-ság él. Szürkül, homályosodik és akárki meglássa, hamarosan el is fog veszni a hamis hit, hogy a mi katedránkon kívül nincsen élet és ha van élet, nem oly élet. Amióta elhatároztuk, — mind, akik a miniszteri tanácsosi szoba nagyhatalmú íróasztalánál és a tanári katedra szerény asztalánál tanítóképzökként gondolkodunk és érezünk — hogy célokért hetenkint többször benézünk a népiskolába, hetenkint egyszer mértékért az egymás órájára, azóta mind többször esik meg, hogy nem a kész megelegettség szemével nézünk bele önmagunkba, hanem bíráljuk szándékainkat, mérlegeljük eszközeinket: mélyebb rétegekből hozunk fel értékeket tanítványaink számára. Hónapról-hónapra, ahogy jobban és jobban megmozdul a tanítóképzők lelke és kimozdul a tankönyvek rideg, kötött életéből, mind jobban rátalálunk a magyar társadalom életforrásaira, melyeket a nemzet szükségletei táplálnak. A katedrán is mindinkább társadalmi életet élünk, s a társadalomban is megtaláljuk az izlés katedráját, melyről tanitanunk szabad és lehet. Csoda-e, ha a nemes alkotás vágyai tovább vezetnek, s látni sze-

retnők a magyar műveltség más kohóit is? Más népiskolákat is, nemcsak a magunk gyakorlóiskoláját, más tanítóképző-intézeteket, nemcsak azt, melybe mi fogjuk össze a magyar műveltség tüzeit? Csoda-e, ha aki megtelt e lelki mozgás örömeivel, az új meglátások várásának boldogságával, egyszerre csak úgy érzi, hogy a természet törvényei visszájukra fordultak és a szülőföld, a haza szeretete nem maga felé vonz, hanem taszít elfelé, messzire, túl a határokon, ahol ismeretlen ismerősök dolgoznak a műveltség kohóiban és gyáraiban nemzetükért és az emberiségért, magukért és mindnyájunkért?

Jó nekünk tanítóképzőknek, áldás a népoktatásnak, hogy ott, ahol a mi erőink összetartó egységbe futnak össze, ez az építő elégtelenség, ez a nyugtalan tudásvágy, ez a futni vágyás, mely mindig visszaröpülésben végződik, nemcsak ismert, hanem átérzett érzés. Az állami tanítóképző tanárok nem nagy státusában aránylag többen járnak-kelnek az országban és azon kívül tanulmányuton állami segítséggel, mint más iskolai státusokban. Abban a magas lendületben, melyet az elfogulatlan hozzáértőnek meg kell állapítania, ha a magyar tanítóképzés utolsó 10—12 esztendejéről beszél, lehetetlen az erőtenyezők közt ki nem emelni, hogy a magyar tanítóképzés mind gyorsabban kapcsolódik bele a külföldi törekvésekbe. Nemcsak olvasunk más népek tanítóinak a munkáiról, hanem oda-megyünk a műhelyekbe, hogy lássuk, mint lesz a munka verejtékéből izes gyümölcs. És haza jövünk azzal, ami a legfőbb: a munka verejtékének a szeretetével. Könyvből, folyóiratokból talán a kész munkát akarnók utánozni, pedig a mi földünkön, a mi levegőnkben csak a verejtékhullajtás, csak a kitartás lehet egészen olyan, mint a külföldön, a munka maga sokban más lesz mindig is. Hiszen mások vagyunk mink magunk is, mint a német, a svájci, a francia. És a jó, mint a baj, mindenki számára csak önmagából származhatik.

Németországba és Svájcba megyünk legszivesebben iskolai tapasztalatokért. Ez bizonyára onnan van, mert anyanyelvünk mellett németül tudunk legjobban. Azt hiszem hasznos lesz, ha akadnak közöttünk angolul és franciául tudók is, akik a nyelv teljes készségével fogják fel annak a két hatalmas műveltségnek is az összefüggését a népműveltség iskoláival. Azt hiszem, hogy tanítóképzésünk értékes elmélyítése lesz annak a következménye, ha mentől több népnek iskolai életében fogjuk megfigyelni, mint válnak egy nemzet gazdasági intézményei és lelki képességei egyéni és társa-

dalmi erőkké. És mert ez a nemzetnevelő folyamat, — a sokféle erősítő erejű eredője — éppen az, amely a tanulmányozó tanárt is az érzések és a gondolatok képességére termékenyíti, azt hiszem, nagyon hasznos volna, ha közülünk az arra hivatottak közelebb is meg-megállanának és benéznének pl. az osztrák tartományok egynémely intézetébe is. Az, hogy sok helyütt, sőt talán a legtöbb helyen utánzatot, más nemzet alkotását látnók, a fogékony nézőre nem lenne terméketlen hatású. Jó azt látni, mert magyar tanulság is van benne, mi lesz a zürichi, mannheimi, hamburgi, vagy berlini gondolatból Bécsben, Grácban, Prágában, vagy Lembergben. És nemcsak politikai, hanem tanítóképzői szempontból is baj, hogy Budapeستől vagy Aradtól messzebb van Zágráb, mint Basel vagy Jena.

Az utolsó években Svájc lett mind népszerűbb azok előtt, akik a népoktatás területére idegenből akartak termékeny elhatározásokat hozni. A magyar tanítóvilágban ezzel csak felujult az a régi vonzalom, amelyet az utóbbi évtizedekben a minden téren hatalmasan feltörő német birodalmi egység bámulata nyugtázott le. Népoktatási törvényünk keletkezése idején, Gönczy Pál és Eötvös József együttes alkotásának az idején is Svájcba mentek leginkább eleink tanítóképzést, népművelést tanulni. Nem nehéz megállapítani a rokonságot az 1868: XXXVIII. t.-c. és a svájci kantonok, különösen a berni és zürichi népoktatási törvények közt. Magam is olyan ember dicséretéből szerettem meg, már tanítónövendék koromban, a kis Svájc népét, aki Eötvös miniszter akaratából járt Németországban és ott lett tanítóképző. És amikor kilenc év előtt először jártam Svájcban, igazat adtam volt tanáromnak, Szabó József akkor még igazgató tanártársamnak, hogy sok érdekes rokonvonást kell látnunk a svájci és a magyar nép önérzetében, világos gondolkodásában, bensejének tartózkodó megnyilvánulásában. És ha akkor még mélyebben nem néztem is bele, magyar lélekkel lehetetlen volt nem érdeklődnöm az iránt, hogy a békésen dolgozó ország nagy műveltségének területein mint folyó össze és vág egymásba a tudat világos és rejtett mélységeiben három nagy nemzet élő lelke. Mint lesz a német önérzetnek és a francia büszkeségnek békés harcából a svájci öntudat, melyben a Rajna felé több a német fény, a Rhone felé több a francia csillogás! Két év előtt, mikor a miniszterium kitérítő megbízásából a genfi egyetem hat hetes nyári tanfolyamán és utána a német Svájc néhány iskolájában a rokon gondolkodás bizalmasságával néztem bele a nekem megnyíló lelkébe, nagyon megnőtt a vonzalmam a szabad nép iránt, melynek

műveltségében az önállóság büszke önérzete a társadalmi összetartozás hajlékony készségével forr össze. Oly keresetlenek, majdnem csupa egyenes vonalból összeróttak a formák, melyekben a svájci lélek megnyilatkozik, annyira magától értetődő a magabizás egyéni tulajdonságaiban, megbecsülése a svájci nemzeti tulajdonságoknak, hogy az idegen könnyen hidegnek, önzőnek, önteltnek itéli. Minden általánosítás, mikor népek értékéről van szó, balítélet, mert népek magaslatain és mélységeiben sincs örök változatlanóság, ott is örök levés minden, mint a hómezők hideg fehérségében és a völgyek gazdag zöldjében. Én udvariasan készségesnek láttam az embereket, amikor a megismerni vágyó idegen az ő nyelvükön keresetlenül szólott hozzájuk és mindenütt észre kellett vennem, amint a bizalom egy árnyalata csillant fel az udvariasságban, mikor a magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter ajánlatát mutattam be. Szükség sehol sem volt rá, de jó volt mindenütt. Meghitt beszélgetés alkalmával erről így szólt egy hideg svájci, akinek udvariassága érdeklődéssé kerekedett, amikor az idegen magyarban meglátta a megértő szakembert, — sőt ez az érdeklődés vonzalommá melegedett, ahogy a tanítóban megérezte az együttérző embert.

— Nem rajongok a röptülő tanítókért és tanárokért. Benéznek ide, beszólnak oda, meghallgatnak össze nem függő töredékeket, aztán hazamennek megtermékenyülés nélkül és teremtenek sok — szót. Kellemetlen érzés, hogy az én hónapokon, vagy esztendőkön át lelkesedéssel végzett elmélyedő munkámból egy pár banális dicsérő frázis szülessen meg az én számomra és egy jelentés valamelyik idegen minisztérium számára. Még kellemetlenebb az az udvariassági állapot, mikor a messziről jött tanulmányozó sűrű fordulatokban engem tanít ki, mi mindent csinálnak otthon jobban mint nálunk. Tudom ugyan, hogy ez a sokszor jogos, sokszor hamis önérzetnek fölösleges védekezése a gyöngeség látszata ellen és nekem jogom volna mosolyogni. Én azonban inkább hidegen udvarias maradok. Talán hálásnak kellene lennem a kapott ismeretéseikért, de én csak vesztesnek és meddőnek érzem magam. Nem adtam semmit, nem is kaptam semmit, mert a beállítás miatt nem tudok hinni a hallottak igazságában. Sulyosbíja a helyzetet, ha a tanulmányozó idegen törli az én nyelvemet és én sem tudok az övéen. Ha én miniszter volnék, rövid időre csak párosával küldeném külföldre a tanulmányozókat, akik közül az egyik nyelvkészségével hamarosan lebontsa a hideg falat, mely két bemutatkozó idegen között mindig ott van.

— *Mindig?* — kérdeztem vidám mosollyal nyomatékosan. Nagytapasztalatú, öreg jóakaróm hasonló mosollyal így válaszolt:

— Mindig. Sokszor azonban a fal két oldalán álló idegenek az igazi lelki műveltség erejével hamarosan látják meg egymás nemzeti különbségében is az örök emberi tulajdonságokat: a tegnapi és mai törekvések megértését és megbecsülését és a lelkes nekilendülést a jövő ideáljaiért. Ilyenkor az udvariasság hideg fala hamar leomlik és a svájci igazgató úgy érzi, mintha egy napos ismerőse már régen megértő, munkás tagja volna intézete tanári testületének. — Az utolsó mondatnál öreg barátom egyik keze a vállamon volt, a másik fiatalos erővel szoritotta meg az én jobbomat. Szembe néztünk és én abban a percben azt hittem ott a Rajna partján, hogy a kelenhegyi villában mindenkori tanító-ideálom: *Gyertyánffy* István fényes, meleg szeme tart kötve.

Én olyan szerencsés voltam svájci tanulmányaimban, hogy majdnem csupa olyan férfival ismerkedtem meg, akikben a logikailag művelt energia hidegsége az elmélyedő és lendülő nemes érzések melegével együtt alakította ki az emberi jellemet. Tudom, hogy nem minden svájci ilyen, de én ezeket a svájciakat kerestem. Hogy nem hiába fogok keresni, onnan tudtam, mert jó egy félesztendővel kiutazásom előtt hetenkint egyszer a svájci tanítóság kitűnő lapjában, a *Schweizerische Lehrerzeitung*ban igyekeztem megérteni a svájci tanító lelkéből a rája bizott nép lelkét. Mikor pedig megkaptam a miniszter támogatását két hónapos tanulmányaimhoz, két kiváló ember segítségét kötöttem le előre tanulmányaim számára. Mind a kettőnek írásaiért voltam ismeretlen tisztelője. *Seidel* Róbertet, a melegszívű költőt és a modern pedagógia erőszavú harcosát még csak a munka iskolájáról irt cikkeiből és budapesti előadásából ismertem. A zürichi *Sekundarschullehrer*, aki heti 26 órája mellett a műgyetemen és a tudományos egyetemen mint magántanár pedagógiai előadásokat is tart és irodalmi téren a modern társadalmi pedagógia exponált harcosa, szívesen hívott meg a *Vogelsangutca* 5. számú házba lakására. Mindig legszebb emlékeim közé fog tartozni az a délután, melyet *Seidel* könyvtárában töltöttem el. Az akkor 60 éves tudós társadalmi, filozófiai, pedagógiai gondolatait az egyetemes emberi és a különös svájci viszonyok szempontjából azzal az elragadó energiával magyarázta nekem, mely világossá tette előttem, mint válhatott a szövőgyári munkásból kereskedő, ebből családos korában a küssnachi tanítóképzőn át neves vezető tanító, politikai, irodalmi és pedagógiai téren nagy harcok tekintélye,

akit erősen támadnak és lelkesedéssel követnek. Mikor Genfbe értem, a budapesti szereplésére és egy-egy zürichi magyar hallgatójára büszke Seidel forrongó fantáziáján és gazdag tudásán át svájci emberekről és intézményekről sokat tudtam már, ami aztán otthonossá tett azokban az iskolákban, ahol megfordultam.

A másik kiváló ember, akinek a tapasztalataival előre fegyverkeztem fel, magyar tudós. Nemzetgazdasági cikkeit a magyar sajtóban már régen szeretettel olvastam. Dr. *Mádai* Andor, aki 1911-ben még a genfi egyetemen magántanár volt, (most Neufchatelben rendes tanár) oly bőségesen tájékoztatott előre mindenről, amit tudni akartam, mintha ő ott abban a fényes köztársaságban a magyar műveltségnek szellemi nagykövete lenne. Hivatalból a Cours de Vacances magyar osztályában hat héten át *Ignotus* „Olvasás közben“ cím alatt összefoglalt gondolatait fordította velünk franciára, ámde ő azonfelül a Hungaria egyesületben oly fajsulllyal fogott össze bennünket, hogy a kisdied magyar csapatról az idegenektől különösen elzárkozó genfi társadalom is szívesen vett tudomást. Két konzulátus közzgazdasági tevékenysége nem ér annyit a magyarságnak Svájcban, mint Mádai Andor közzgazdasági előadásai az egyetemen és a különféle tudományos intézményekben. A „Département de l'Instruction publique“ hivatalában, amióta különféle nemzetek „gyors tanulmányozói“ közül többen nemcsak felületesen, hanem rosszakarattal is számoltak be élményeikről, némi tartózkodással adják ki az iskola-látogatási engedélyeket és az intézmények életére vonatkozó adatokat. Mádai Andor dr. valóságos magyar otthonná tette nekem ezt a közoktatási hivatalt.

A német Svájc népoktatási intézményeinek tanulmányozásához az előleges utbaigazítást még Genfből, a Schw. Lehrerzeitung szerkesztőjétől, Fritschitől kértem. Azt gondoltam, hogy aki oly tartalmasan és elevenen tudja megszerkeszteni sok ezer tanítónak a hivatalos lapját, hogy az az idegen számára is beszédes tükre a kantonok sokféle iskolai életének, minden és mindenki ismeretével a legjobban fogja tudni nekem az utakat kijelölni. És az a jóindulatú elfogultság, mellyel én a sajtó emberei iránt viseltetem, ezuttal sem csalt meg. Gyors és kitűnő választ kaptam. Mikor pedig svájci tanulmányaim végén Zürichben neki bemutatkoztam, belevont abba a kitűnő társaságba is, mely a hatalmas svájci tanítóegyesületnek pár hét múlva oly fényesen sikerült baseli nagygyűlését készítette elő.

Azért terjeszkedem ki ilyen részletességgel ezekre a személyi adatokra, mert szeretném eloszlatni azt a többször hallott véleményt,

hogy nehéz hozzáférni a svájciak számító, rideg lelkéhez. Sőt. A magyar természet tulajdonságai éppen olyanok, melyek szavára könnyen visszahangzik a svájci lélek belseje.

*

A Cours de Vacances nyelvgyakorló intézmény gazdag közművelődési tartalommal. Pedagógiai tanulságokat is bőven szereztünk, noha Genf híres iskolái szeptemberig szünetelnek. Én tanulságaimat a tanfolyam ügyvezető igazgatójának, Louis Zbindennek a kollégiumi tanítóképzés vezetőjének és a kantoni leányiskola népszerű tanárának, Louis Favre-nak szellemes, okos magyarázataiból és a törvényekből és rendeletekből merítettem. Itt ismerkedtem meg a középiskola keretében folyó svájci tanítóképzésnek legtökéletesebb formájával. Baselben és Zürichben ezt a tanítóképzést eleven munkájában is láttam a Töchterschule pedagógiai csoportjában.

Azt hiszem, úgy számolok majd be legvilágosabban genfi tapasztalataim tanulságaival, ha elmondom elejétől végig, hol, mit kell tanulnia annak, aki Genfben, vagy a kanton többi községében, régent (férfi tanító), vagy régente (nőtanító) akar lenni.

Az 1886. július 5-ike óta 1911. szeptember 30-ig sokszor módosított közoktatásügyi törvény úgy intézkedik, hogy a népoktatás a kisdedóvókban — Écoles enfantines — kezdődik. Az école enfantine alsó tagozata 3—6 éves korig foglalkoztatja a kicsinyeket, a felső tag 6—7 éves korukig. Szemléletek, beszélgetések, ének, játék nevelik mind a négy év alatt a gyermekek képességeit, az utolsó évben azonban a játékos munkával meg kell tanulniok olvasni, írni és a számolás és rajz kezdeteit is. Legfőleggyven kicsinnyel foglalkozik a tanítónő. Rendes, vagy segédtanítónő, — maitresse, sous-maitresse — de csak nő, nem férfi.

Az elemi iskola — école primaire — az école enfantine fölé épül 6 évfolyamával, melyek közül az alsó háromban szintén legfőleggyven 40—40 lehet a létszám, a felső három osztályban azonban már csék 30—30. Ezt a hatosztályú népiskolát még egy köteles évfolyam egészíti ki azon tanulóknak számára, akik sem valamely a népiskolai tanulmányt folytató mezőgazdasági, ipari, vagy kereskedelmi iskolába nem járnak, sem a kollégiumban, vagy felső leányiskolában nem tanulnak. Ez utóbbiakban a népiskola 5. osztályának bizonyítványával vizsgálat nélkül a VII. azaz legalsó osztályba veszik fel a tanulókat. Amint tehát a játékos kisdedóvó-iskola átveszi a tanító elemi iskola legalsó évfolyamát, úgy veszi át a szakrend-

szeres középiskolától a legelső évfolyamot az egységes tanítórendszerű elemi iskola. Ez éppen ellenkezője annak, amit német mintára nálunk is szeretne némely középiskola, hogy az elemi iskola 4. osztálya a gimnázium előkészítő osztályaként odacsatoltassék.

Ugy a *Collège de Genève*, mint az *École Secondaire et Supérieure des Jeunes Filles* alsó és felső tagozatra oszlik. Az alsó tagozatban három osztály van, a felsőben négy. A felső tagozat négy osztálya csoportokra oszlik. Ezek egyike a fiuknál is, a leányoknál is a pedagógiai szakcsoport. A pedagógiai szakcsoport legelső osztályába — a IV. osztályba — nemcsak az alsó tagozat legfelső osztályából, — a *Division inferieure* V. osztályából — hanem a népiskola VI. osztálya fölé emelkedő 2 évfolyamú ipari, vagy kereskedelmi szakiskolából (*École professionnelle*) vagy gazdasági népiskolából (*École secondaire rurale*) is vizsgálat nélkül juthatnak a tanulók, ha ez iskolák elvégzéséről bizonyítványuk van. Ez utóbbiból jövők fölvételi vizsgálattal tartoznak igazolni, hogy német nyelvből tudják a *Division inferieure* három osztályának az anyagát.

Időszerű volna most a genfi középoktatás tananyagát osztályonként minden csoportban részletezni, hogy kitűnjék, mennyire szervesen összefüggő a gazdag tagoltságú közoktatás Genfben a kisdédóvástól az egyetemig. Jankovich miniszter rendelete a középiskola reformjáról is azt az alapvető gondolatot tartalmazza, amely a genfi középoktatásban érvényesül, hogy a részletes tagolódás a középiskolában akkor kezdődjék, mikor a tanulók képességei már elég határozottsággal nyilvánulnak meg és hogy bármelyik csoportból át lehessen jutni egy másikba, ha a megkülönböztető tantárgyakból a vizsgálatot kiállotta a tanuló. Ez az eljárás azonban messze vezetne céloktól, azért beérem avval, hogy a *Collège* tárgy- és órafelosztását közlöm az 1911—1912-re kibocsájtott programmból és csak a *Section pédagogique*-ből részletezem a tanulmányi anyagot.

Alsó tagozat.

	VII.	VI.	V.		VII.	VI.	V.
				Áthozat . . .	20	20	21
Francia nyelv	6	6	6	Mennyiségtan	4	4	4
Latin nyelv	6	6	6	Természettudomány . . .	2	2	2
Német nyelv	4	4	4	Rajz	2	2	2
Történet	2	2	3	Zene	1	1	—
Földrajz	2	2	2	Testgyakorlat	2	2	2
Átvitel	20	20	21	Összesen	31	31	31

Felső tagozat.

	Section classique				Section réelle				Section technique				Section pédagogique			
	IV.	III.	II.	I.	IV.	III.	II.	I.	IV.	III.	II.	I.	IV.	III.	II.	I.
Francia nyelv . . .	3	3	3	3	4	4	4	3	3	3	3	3	8	7	4	3
Latin nyelv . . .	7	7	6	6	5	5	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—
Görög nyelv . . .	7	6	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Német nyelv . . .	3	3	3	3	5	5	5	5	5	5	5	5	7	6	5	4
Angol nyelv . . .	—	—	—	—	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	—	—
Történet . . .	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Földrajz . . .	2	2	2	—	3	3	2	—	3	3	2	—	3	3	2	—
Mennyiségtan . . .	4	4	3	3	4	4	4	4	6	6	7	7	4	4	4	6
Keresk. számtan	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—
Csillagászat . . .	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1
Geometria . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—	—
Természetrajz . . .	—	2	2	—	3	3	2	—	3	3	2	—	4	3	2	—
Természettan . . .	—	—	2	2	—	—	3	3	—	—	3	4	—	—	3	2
Vegytan . . .	—	—	—	2	—	—	—	3	—	—	—	3	—	—	—	2
Laborat. munka	—	—	—	2	—	—	—	3	—	—	—	3	—	—	—	2
Filozófia . . .	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Alkotmánytan ¹⁾ .	—	—	(1)	—	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	—	—	—	2	—
Neveléstudom. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Egészségtan . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Rajz	2	2	—	—	2	2	—	—	4	4	2	—	2	2	2	—
Ipari rajz . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2	—	—	—	—
Szöbeli előadás.	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1	1	1	—
Zene	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—
Testgyakorlat . .	2	1	1	—	2	2	1	—	2	2	1	—	2	2	—	—
Elemi tanfolyam	Francia ny. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
	Fölldr. és tört.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
	Rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
	Szépírás . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	Szöbeli előadás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	Zene	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Gyakorlóisk. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Testgyakorlat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Összesen . . .	33	33	33	34	33	33	34	33	33	33	33	33	33	33	35	35

A Section pédagogique IV. osztályában a francia nyelvből heti négy órában közösen tanulják és gyakorolják a reálcsoport anyagát, azonfölül heti négy órában külön foglalkoznak rendszeres nyelvtannal, szerkesztéstannal és az osztályokban szóbeli és írásbeli rögtönzött fogalmazással. A külön olvasmányok anyagában is

¹⁾ A szemeszter egy részében () heti egy óra.

többet végeznek, mint a reálisták. A III. osztály tanulói a reáliskolabeliekkel heti négy órában folytatják az irodalmi, iskolai és házi olvasmányokat, gyakorolják a szép előadást, — a *diction* a genfi iskolákban mindenütt jelentős — és a szerkesztést szóban és írásban. Külön 3 órában nyelvtant és szerkesztést tanulnak. Ez utóbbit különösen gazdag olvasmányanyag alapján. A II. és I. osztály francia anyaga egészen közös a reálcsoportbeliekével. A XVII. és XIX. század java íróinak a műveit olvassák az iskolában és otthon a többi tantárggyal is összefüggő fogalmazványokat készítenek és megbeszélik úgy, hogy *a tanulók egyénisége a szabad előadásban minél jobban érvényesüljön*. Az olvasás és beszélés művészetének elméletére és gyakorlatára minden évfolyamban külön órát szab meg a tanterv. Az utolsó évfolyamban azzal is foglalkoznak a pedagógus tanulók, *hogy kell ezt a művészetet a népiskolában gyakorolni*. Az utolsó évfolyamban még heti 1 órában a népiskolai nyelvtanítás módszerét tanulják és 1 órában a nyelvtani anyagot magát foglalják össze.

A *német nyelvet* a IV. osztályban heti 5 órában közösen tanulják a reálistákkal. Az anyag nyelvtani és olvasmányok. Ezek irodalmiak prózában és versben és a botanikára vonatkozó tudományos értekezések. A gyakorlatok szóbeliek és írásbeliek. A pedagógiai növendékek ezen kívül heti 2 órában francia szöveget fordítanak németre és német szöveget olvasnak és beszélnek meg. A III. osztálybeliek a reálistákkal együtt heti 5 órában a mondat-tannal folytatják a nyelvtant, olvasnak irodalmi és zoológiai olvasmányokat, melyekről szóban és írásban számot adnak. A tanító-növendékek külön heti 1 órában még beszédgyakorlatokat végeznek. A II. osztályban a Section réale és a Section pédagogique anyaga és óraszama egyforma. A mondat-tant befejezik, irodalmi és tudományos olvasmányok fizikából, olvasmány Hauffból és Schillerből és a német irodalom története Klopstockig. Az I. osztály heti 4 órájában olvasnak a tanulók Lessing, Goethe és Schiller műveiből és tudományos munkákból, s befejezik a német irodalom történetét. A fogalmazási gyakorlatok szóbeliek és írásbeliek.

A *történet anyaga* heti 2—2 órában a Section pédagogique tanulói számára ugyanaz mint a Section réale tanulói számára. A IV. osztály anyaga az Ókor és a Középkor Nagy Károly koráig, a III. osztályé a Középkor Nagy Károly halálától és az Ujkor a Westfali békéig. A II. osztálybeliek az Ujkort a direktóriumig tanulják, míg az I. osztályban a jelenkor legutolsó eseményeig

szereznek áttekintést. Különös gondossággal foglalják össze a történet tanárai Svájc történetét a XIX. században. A magán- és közj ismereteire a II. osztályban heti 2 órát fordítanak.

A *földrajzot* a IV. osztályban a reálisták és a pedagógia szakosok a földgömb és a térképek ismeretével kezdik, majd Európát tanulják általánosságban és államalakulataiban. A következő évfolyamban a tanulók a többi földrészt ismerik meg, különös tekintettel az európai államok gyarmataira és a világkereskedelem nagy útjaira. A II. osztály fizikai földrajzot tanul. Az anyaga mennyiségében és beosztásában ugyanaz a latinisták, reálisták és tanítónövendékek számára. Minden szakcsoport I. osztálya csilágásztant tanul. A tanítónövendékek azonban ebben az osztályban heti 2 órán át a földrajz és történet népiskolai anyagát is összefoglalják, tanulják e két tárgy módszerét és megismerkednek a megfelelő népiskolai kézikönyvekkel.

A *mennyiségtan* anyaga a IV. és III. osztályban közös a Section classique, Section réale és a Section pédagogiqueban: algebra és geometria. A II. osztályban az algebra és trigonometriai anyag már csak a reálisták és pedagógusok számára egyforma. Ennek a heti 4 óráján felül azonban van még heti 2 óra kereskedelmi számtan és könyvelés számára. Az évfolyam első felében a kereskedelmi számtant dolgozzák fel, a második szemeszterben a kettős könyvelést tanulják. Nagyon figyelemreméltó, hogy az I. osztály heti 6 órában foglalkozik mennyiségttannal. Három óra esik belőle analitikai geometriára, kettőben az eddig tanult anyagot ismétlik és kiegészítik, 1 órában pedig a népiskolai számtan tanításának a módszerével foglalkoznak.

A *természetráajz* a IV. osztályban a reálisták anyagával: geológiával és ásványttannal kezdődik. A tavaszi szemeszterben a botanika általános ismeretei vannak soron. Mig a reálistáknak ehez csak heti 3 órájuk van egész éven át, a pedagógiai növendékek a másik szemeszterben még heti 2 órában laboratóriumi gyakorlatokat is végeznek. Ezért szerepel a Section pédagogique órarendjében a természetráajzból heti 4, óra: az első félévben elmarad a negyedik óra, a másodikban 5 óra van a természetráajz számára. A III. osztály 3 órájából kettő állattani, egy növényttani. A II. osztály, mint a reálistáknál folytatja a zoológiát és az év legnagyobb részében az ember szervezetének és életfolyamatainak az ismeretével foglalkozik.

A *fizika* a II. és I. osztályban kapott helyet. A második osztály anyaga megegyezik a reálcsoporttal: az erőkről, gépekről

és a hőről tanulnak heti 3 órában. Az első osztály azt tanulja, amit a klasszikus csoport: hangtant, fénytant, a villamosság és a delejesség tanát.

Kémiát minden szakcsoport az utolsó évfolyamban tanul. A klasszikus és a pedagógus csoport heti 2—2 órában, de van még külön 2 óra hetenkint fizikai és kémiai laboratoriumi gyakorlatok számára.

A *rajzot* a finom műiparú Genfben természetesen nagy gondossággal tanítják. A IV. osztály a latinistákkal egyformán dolgozik heti 2 órában. Természet után (házak, bútorok, növények motívumai) és emlékezetből rajzolnak papíron és táblán és készítenek geometriai rajzokat. Foglalkoznak az ókori népek stílusával. Ugyanígy folytatják a III. osztályban, készítenek vázlatokat a szabadban és megismerkednek a római és a középkori stílusokkal. A II. osztályban a latinisták már nem rajzolnak, a tanítónövendékek folytatják a természet utáni rajzot, de most már ecsettel is dolgoznak. Az I. osztály heti 2 órában a népiskola rajzanyagának feldolgozásában tanulja meg a népiskolai módszert.

A *testgyakorlatra* a IV. és III. osztályban heti 2 órát szánnak. Főcél elméletben és gyakorlatban elsajátítani a katonai gyakorlatokhoz a készséget. Tornásznak szereken, játszanak és *usznak*. A torna tanításához az írásbeli tervezetek készítését már a III. osztályban kezdik meg, a másodikban ez és gyakorlati végrehajtásuk alsóbb osztályok tanulóival a főcél.

Zeneelmélet csak a III. osztálytól szerepel. Heti 3—3 óra van rá szánva a III. és II. osztályban. Az alsó tagozatban az énekkel kapcsolatban szerzett elméleti ismereteket felújítják és összefoglalják. Itt is csak énekelnek több hangon. Az I. osztályban a népiskolai énektanítás módszerét gyakorolják hetenként 1 órában.

A neveléstudomány elméletét a II. osztályban kezdik tanulni. Két órában foglalkoznak a gyermekek tehetségeinek fejlődésével, az érzetekkel, észrevételekkel, a figyelemmel, a képzettársítással, fogalomalkotással, ítéléssel és következtetéssel. Itt tanulnak a nyilvános és magániskola jelentőségéről, a fegyelmezésről, az iskolai rendtartásról, a tantervről és a módszerről. Az I. osztályban heti két órában a nevelés történetét dolgozzák fel ebben a menetben: a görögök nevelése; Róma; a középkor; a renaissance kora; a humanizmus; a reformáció hatása; tanítórendek; a XVII. század; a XVIII. század; a francia forradalom és a császárság; mai nevelési áramlatok és iskolai szervezetek.

A neveléstörténeten kívül pedagógiai célból tanulják az I. osztálybeliek heti 1 órában az egészségtant. Egy óra van a szépírás gyakorlására és népiskolai tanításának a módszerére. Hetenkint egyszer pedig Genf különböző népiskolaiban a tanításban gyakorolják magukat a Section pédagogique tanulói az iskola tanítójának az utasításai szerint.

A középiskola ez alsó és felső tagozata anyagában és fel-
dolgozásában körülbelül egyforma a fiúk és a leányok számára. A tanulmányi idő munkarendje téli és nyári. A téli órarend október első hétfőjén lép érvénybe, a nyári április hónap első hétfőjén. A nyári órarend szerint a tanulás 7 óra 15 perckor kezdődik, a téli órarend szerint 8 óra 15 perckor. Az igazgató nem tanít. A kollegiumi tanáccsal — Conseille du Collège — intézi és ellenőrzi az iskola anyagi és szellemi életét. A Conseille du Collège tagjai az egyes szakcsoportok doyenjei, akik rangban a legidősebb tanárok. Az alsó tagozat három osztályának is megvan a maga doyenja. Minden osztály élén egy-egy tanár a fő. Az 1910—11. iskolai évben a genfi kollégium alsó tagozatában hat VII. (legalsó) osztály volt, egyben-egyben 30—35 tanulóval. A VI. és V. osztályok is három-négyfelé tagolódtak, hogy a tanulók létszáma a harmincon ne sokkal legyen felül. A Division Supérieure szakcsoportjaiban is párhuzamos osztályok vannak. Így a Section Classique IV. osztálya 1911-ben kettős volt, pedig összesen 38 tanuló jelentkezett az év elején. A többi Section osztályai nem párhuzamosak, de mindegyikben negyvennél kevesebb volt a tanuló. A Section pédagogique tanulói így oszlottak meg osztályonként:

IV. osztály: 17.

III. osztály: 14.

II. osztály: 12.

I. osztály: 10.

Ahol az osztályok népessége ekkora, ott a tanárok az anyagot oly jól dolgozhatják fel az iskolában, hogy a házi feladatokkal megfelelhetnek a Règlement Organique 41. cikkelyének. Eszerint egy-egy osztály tanárainak közös megegyezéssel a házi dolgozatokat úgy kell megállapítaniok, hogy a közepes tehetségű tanulónak legfőlebb heti öt órai munkába kerüljenek a VII. és VI. osztályban, heti 7 órai munkába az V. és IV. osztályban és heti 10 órai munkába a három felső osztályban.

A kollégium, vagy a felső leányiskola I. osztályát végzett tanítónövendékek érettségi bizonyítványt kapnak, mint a többi

szakcsoportbeliek. Ezzel a bizonyítvánnyal a Section pédagogique végzett tanulói jelentkezhettek, hogy felvegyék őket azok közé a tanítójelöltek közé, akik egy éven át pedagógiai gyakorlatot szereznek Genf népiskolaiban. A közoktatási kormány a jelentkezők közül októberben annyit vesz fel a *Stage dans les écoles primaires*-be, ahányra a következő évben szükség lehet. A tanítói gyakorlatra pályázóknak svájci állampolgároknak kell lenniök. Idegen nemzetbeli jelölt csak akkor vehető fel, ha kötelezően kijelenti, hogy nagykorúsága beállta után meg fogja szerezni a svájci állampolgárságot. A tanítójelölt korhatára 18—35 év közt lehet. Hivatalos orvosi bizonyítvánnyal igazolandó a testi épség. A pályázók közül kiválasztottak fölvételi vizsgálatot tesznek. Ennek tárgyai: 1. írásbeli fogalmazvány francia nyelven valamely pedagógiai tárgyból. Munkaidő 5 óra. E fogalmazvány gondolatait a szóbeli vizsgálaton is fejtegeti a jelölt. 2. Valamely francia szövegű olvasmány szóbeli magyarázata. 3. Könnyű német szöveg fordítása és megbeszélése. 4. Számtani feladat megoldása egy népiskolai osztályban.

Ezeket a vizsgálati eredményeken kívül a bizottság, amikor elhatározta, kiket bocsájt tanítói gyakorlatra, számba veszi a jelöltek jellembeli tulajdonságait, különösen a munkakedvet és munkaképességet, melyet középiskolai tanulmányaik ideje alatt tanúsítottak. A kollégiumi és a felső leányiskolai igazgatók szolgáltatják e bírálathoz a hivatalos adatokat. A stagiairek e fölvételi vizsgálatára sikertelenség esetén háromszor jelentkezhetik az érettségit tett tanítónövendék. A vizsgálóbizottság 9 tagú. Ezek a kollégium és a felső leányiskola igazgatója, a népoktatás igazgatója, három tanfelügyelő és három kinevezett tag. (Folytatása következik.)

Tanítóképző-intézeti értesítők szemléje.

(1912—13.)

Egy tekintélyes csomó könyv, füzet van előttem: a magyar tanítóképzők múlt évi értesítői. Amint sorra forgatom őket, úgy rémlik, mintha egy eleven élet forgatagába kerültem volna, ahol színes kép jön színes kép után, ahol minden jelenség figyelemre méltó, mert a haladás jegyében indult az a nagy feladatot szolgálja, amely talán mindennél elsőbrendű és fontosabb, a magyar

népműveltség kifogástalan kiépítését. Ezt eszközli, — bár csak közvetve — a magyar tanítóképzők tanárainak immár hatalmas gárdája, amely évről-évre növekedik és pedig nemcsak számban, de belső értékben is, aminek az ez évben elvégzett munka sok-sok áldásos eredménye a tanubizonyosága.

Az utóbbi esztendő korszakalkotó újításai teljesen átalakították tanítóképző-intézeteink belső életét. A régi rendszerről az újra való átmenet nem ment minden nehézség nélkül s egyaránt igénybe vette ez átmeneti munka, úgy a tanár, mint tanítvány minden idejét. Át is estünk rajta szerencsésen . . . , de im még most sem mondhatjuk, hogy rendben vagyunk, mert ezután fog még sok minden következni! Tiszteletteljes lármával panaszoljuk, hogy kevés az idő a feldolgozandó anyagra s emelni kell az évfolyamok számát, mások a tanárságra rakott újabb terhek könnyítését óhajtják, valamint az egyes tárgyak kiküszöbölését a tanítóképesítővizsgálatok anyagából. Ismét mások az új, tehát a mai vizsgálati rendszer megszüntetését kívánják, jöjjön helyette egy másik, jobb, célszerűbb, olyan, amely megkönnyítse az iskolának is, a növendékeknek is a helyzetét.

Szóval a lázas munkásság között itt is, ott is felüti még fejét egy-egy akadály, amelynek elhárításán mindannyian becsületesen munkálkodunk és munkálkodnak azok, kik valóban szívükön viselik a magyar tanítóképzés ügyét.

S amíg ezek a bajok inkább a tanárságnak külső mozgalmában jutnak kifejezésre, addig az intézetek falai között simán folyik a nagy előkészítése a nemzet jövő napszamosainak; szépen, érdekesen, tanulságosan! Legalább ilyen képet mutatnak ezek az értesítők, a tanítóképző-intézetek belső életviszonyainak a fotográfiái.

A beszámolás módja az értesítők alaki szempontjai kötik le elsősorban figyelmünket.

Mire való az értesítő? Arra, hogy megrögzítve maradjon egy iskolai esztendő története a jövő számára. Ez a magasabb szempont, a másik cél csak szűkebbkörű, beszámolás egy évi munkáságunkról az iskolával rendelkező hatóság számára. Kétségtelen, hogy intézeteink által kiadott értesítőkben benne van minden becsebb adat, amely az esztendő folyamán előadta magát, de rendszernek, beosztásnak sok helyen nyomát sem találjuk. Kicsinyes dolog, talán szóra sem érdemes, de . . . de mégis feltűnő. Nem tudom van-e valami felsőbb utasítás az értesítők szerkesztésére nézve!? Bizonyára nincs, mert ha volna, akkor bizonyos egyönte-

tűségeit mégis fel lehetne bennük fődözni. Így ahány értesítő, jóformán annyiféleképen van összeállítva. Amint az intézetek működésében, úgy ebben is lehetne egyöntetűség mint pl. a középiskolák értesítőiben.

Nézegetve a beszámolókat, sajnálattal tapasztalhatjuk az úgynevezett programmértekezések eltűnését az értesítők vezető-helyeiről. Persze, sok szó férne ahhoz, vajjon van-e erre tényleg szükség a mi viszonyaink között? De azért mégis sajnáljuk azokat a meg nem irt cikkeket, mert bizony így is sokat tanulhattunk volna még egymástól! Hiszen van anyag bőven, ami bennünket nagyon közelről érdekel.

Mégis maradt azonban egy pár magnak való.

Itt van előttem például a budapesti VI. kerületi tanítónőképző értesítője, amelyben a magyar tanítóképző tanárság egyik büszkesége: Nagy László a pedagógiai-pszichológiai kísérleti eszközök gyűjteményét közli. Becses munka, mely méltán felkeltheti sok tanárkar érdeklődését.

De vegyük sorra a többit is.

Gyömörey Zsigmond dr. (Pécs) „Egy-két szó a pszicho-fizikáról” című cikkelyében röviden ismerteti a pszicho-fizikai módszer eredetét, annak híveit, a *moderneket* és ellenségeit, a *maradiakat*. Nagy jelentőséget tulajdonít a pszichofizikának, de a régi módszer fölött (és okosan!) sem tör pálcát, hanem az arany középutat ajánlja a lelkesedőknek. Sem tisztán Wundt, sem tisztán Elsenhaus, hanem módjával mind a kettő. A tisztán fizikai kísérletezés a *tapasztalati* lélektanban nem vezethet kellő eredményre, azonkívül sok időt is venne igénybe, ami pedig most olyan igen nagyon drága. Pfänder szavaival él: „Aki még járatlan a pszichofizikai módszerben, nagyon könnyen belebonyolódik a kísérletek útvesztőibe és csak később jön rá, hogy eredményekre csupán akkor számíthat, ha a kísérletezés objektív módszerét alárendeli a megfigyelés szubjektív módszerének.” Szükség van tehát az exakt megfigyelésre, mert kísérleteink csak eszközök a cél elérésében. Végül a szerző a pszichológiai laboratóriumok munkásságának érdekesebb mozzanatait közli vonzó előadásban.

Dr. Kőrös Endre (Pápa ev. ref. t. k.) „A magyar nemzet tanítómesteré”-ről Bárány Eötvös Józsefről ad rövid, de találó méltatást.

Zoltai Mátyás (Arad) pedig „A népiskolai tanuló zenei érzékének fejlesztésé”-ről ad tájékoztatást. Kiemeli, hogy a népiskolai

daltanításnak legnagyobb tárgyi haszna az: „ha a tanuló a legszébb és legjobb dalok arannyal fel nem mérhető kincsével gazdagodva bucsúzik a népiskolától.“ Hiszen dalos nemzet vagyunk, derék magyar népünk ajkán özönével fakad a szébbnél-szebb nóta... de a trágárnál-trágárabb is. Szükséges tehát, hogy az iskola e téren is nevelőleg hasson, fejlesszen izlést a zenei érzék ápolásával, egyzersmind erkölcsöt is tisztítson, amire pedig igen-igen nagyon nagy szükség van. A modern magyar daltanítás zászlóbontója szerzőnk s mint ilyen nyújtja alapos módszertani megfigyeléseit.

A debreceni ev. református tanítóképző-intézet értesítőjében két becses értekezést is találunk. Az egyiknek „A légköri levegő alkotórészei és folyósítása“ a címe, a másikkal pedig „A földrajz tanításának pedagógiai haszna és gyakorlati fontossága.“ Az elsőnek Kovács István, a másikkal tudós Ecsedy István az írója. Az utóbbi, az általánosabb tétel szerzője szeretettel foglalkozik a földrajzzal, annak rendkívül nagy nevelő hatásával s gyakorlati hasznával gazdasági vonatkozásaiban. Kesereg azon, — és joggal — hogy a reális eszmék tárháza: a földrajzi tudomány minden iskola tantárgyai között a legmostohább gyermek, persze csak itt szép Magyarországon! Az iskoláinkból kikerült növendékeket geográfiailag képzetteknek egyáltalán nem mondhatjuk, hisz a jeles érett polgár a legfontosabb világvárosok fekvésével sincs tisztában... És mit mondhatunk az elemi népiskola tanulóinak földrajzi tudásáról? Semmit. Jobb erről nem is beszélni; fátyolt vetni a mult bűneire s földrajzilag is alaposan képzett néptanítókat nevelni, kik, míg az idő el nem mulik rólunk, jövátelhessék valamiképp a mult hibáit. Mert: „az bizonyos, hogy a geográfiailag képzett néptanító egy új világot tár tanítványai elé a *való életből*. A kicsiny porszemből kiindulva az egész földet átölelő beható ismertetése a földhöz köti a lakosságot s ott is, ahol a templom és lakóhely köteléke már rég elszakadt, a megélhetés újabb és újabb forrása ismét röghöz köt. Honszerelmet gyújt, tiszteletre int a hallgatag föld, melyeket az édes szavú avagy ostorozó ajkak a legnagyobb tiszteletre méltó áldozatai sem hozhatnak meg.“

„Természettajzi praktikumok a tanítóképzés szolgálatában“ címen Csaplár Aladár ír a nagyenyedi Bethlen-Collégium értesítőjében. A biológiai gyakorlatoknak a tanítóképzőkben való feldolgozását nyújtja benne s ez a penzumokban való feldolgozás lépésről-lépésre becses vezérfonala lehet minden intézetünkben működő biológusnak. Szép, nagy munka (52 l.) valóban kár lenne, ha belekerülne a könyvtárak érintetlen cikktemetőibe.

Mindössze tehát ez az egynéhány programtervezés látott napvilágot az idén, ami ha kevés is, de mindegyik olyan, hogy tudományos tekintetben méltán figyelmet érdemel.

S ha már tanárok munkájáról van szó, tartsunk szemlét a többiek fölött is, az iskolán kívüli munkálkodást illetően.

Bár tanerőink sok-sok idejét leköti a tulajdonképeni hivatás gyakorlása, mégis számosan kiveszik részüket különösen a helyi társadalmi egyesületek munkájából. Egyik hitelszövetkezetet alapít és szervez, mások munkásgimnáziumokban, szabadliceumokban terjesztik a tudomány világosságát. (Barcsai, Bellosics, Csengő, Éber, Jankulov, Kárig, Kiss József, Kovács Ábel, Hódossy Béla.) Sokan tagjai, de testületünkől mégis kevesen a különböző tudományos társaságoknak, a középiskolai tanáregyesületnek, a Pedagógiai Társaságnak, Természettudományi Társaságnak, a Magyar Pestalozzi Társaságnak, a Felsőmagyarországi Közművelődési Egyesületnek, a Numizmatikai Társaságnak, az Iparművészeti Társaságnak, Magyar Néprajzi Társaságnak, a Budapesti Philológiai Közlönynek, az Uránia tudományos Egyesületnek stb.

Egy (Jankulov Boleszláv) a Magyar Pedagógiai Társaság kebelében előadást is tartott „Az állampolgári nevelés“-ről.

Többen tanítóképzőink tanárai közül az irodalmi téren is fejtettek ki érdemes munkásságot szakfolyóiratunkban a Magyar Tanítóképző-ben, Néptanítók lapjában s egyéb tanügyi lapokban, többen elismert jó tankönyvirók: Farkas, Baló, Quint, Móczár, Szöllösy, Tanfi, Zoltai, Guzsvenitz, Klinda, Nagy L., Urlosin, Dékány stb., mások mint ujságírók munkálkodtak szabad idejükben: Kaminszky Géza (Görög kath. Szemle), Breznay Imre (Eger), Dudinszky István (Magyar Tanítójelölt), Dreisziger Ferenc (Népoktatás), Ács Bódog (Barsi Gazda), Molnár Oszkár (Család és Iskola), Hódossy Béla (Sárospatak) stb.

Önálló népies irányu, tűzvédelmi munkát írt Breznay Imre (Eger), mit a Szent-István Társulat 30.000 példányban bocsájtott közre, dr. Kápolnay Zsigmond (Pécs) pedig a „Bárányfelhők“ című vigjátékot írta, mit nagy sikerrel adott elő három estén a pécsi szintársulat.

A folyó év folyamán két nagynevű tanár hagyta ott a katedrát és vonult a jól megérdemelt nyugalomba a kultuskormány elismerésével, a tanárkarok és a nagyszámú tanítványok őszinte haláljával; az egyik Glünkl Ágost (Modor), a másik Sennyei József (Félegyháza). Glünkl több mint 25 esztendeig munkálkodott a

magyar közoktatás terén s az eredményekben gazdag negyedszázados szolgálat után gyengülő testi ereje kényszerítette nyugalmasabb életre.

Sennyey József még az iskolai év legelején, október 3-án mentetett fel a tanítás alól... Hiába mentették föl, nem tud ő elszakadni kedves intézetétől, tanártársaitól, tanítványaitól. Ott van ő az intézetben most is és majdnem teljes óraszámában hospitál, tanít, éppen úgy, mint azelőtt! Valóban szép, lélekemelő lehetett az az ünnepély, amelyen a félegyházi intézet ifjusága búcsúzkodott tőle... Nagyon, nagyon nehéz lehetett minden fiú szíve, mert azt látta távozni köréből, akinek részéről mindenkor melegen érző atyai szeretetet tapasztalt, akitől nem talmi jellemességet, de aranytisztá becsületességet tanult. Vidám kedélyével, vonzó egyéniségével, tudásának nagyságával példaképül állott tanár, tanítvány előtt. Nagy veszteség az ő távozása nemcsak arra az intézetre ahol működött, de a magyar tanítóképzésre is. Mélyen fájlalhatjuk távozását azon őszinte kívánságunkkal, hogy az Úr adjon neki még számtalan esztendő s minél tovább legyen a mi élő, utánezendő példánk!

Végül szomorúság is vegyült tanítóképzésünk nyugodt menetébe. Meghalt Putsch Tóbiás, a dévai tanítóképző nyugalmazott tanára, volt gyakorló-iskolai tanítója. 1901-ig szolgált s ez évben ment nyugalmába, nem azért, hogy pihenjen, hanem, hogy bár csendesebben, de mégis tovább dolgozzék a magyar kultúráért: gondnoki állást töltvén be a Kassa-oderbergi vasúttársaság internátusában.

Áldott legyen emlékezete!

*

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium és más iskolafentartó hatóságok körültekintő gondosságából, lassan-lassan eltűnnek már a régi, pedagógiai, egészségügyi követelményeknek meg nem felelő intézeti épületek. Immár mindenütt modern hatalmas paloták hirdetik és fogják hirdetni a magyar tanítóképzés szép eszméit. Így a folyó iskolai esztendőben is számos új intézet épült, vagy jutott dűlőre építési ügye.

A pápai m. kir. állami tanítóképző után az ev. ref. tanítónőképző is új hajlékba költözött, az eperjesi nőtanítóképző építésére is megszavazta a szükséges 775,000 koronát a magyar törvényhozás, míg a dévai állami tanítóképzőre 300,000 korona irányoztatott egyelőre elő. Készen van a sárospataki új intézet is, a szegedi

is mihamarabb be fog költözni új-szegedi épületébe. Azonkívül a földmivelésügyi tárca terhére is történtek kisebb beruházások, pl. Stubnyán 2674 K, Félégyházán pedig tervbe van véve egy méhé-szeti megfigyelő állomás létesítése.

Az egyes intézetek felszerelése is erősen munkában van. A budai tanítóképző bebútorzására 28,000, a szegedi képzőnél tan-szerekre 6000, Léván 2000, Déván 3498 + 1959, Iglón 2238 + 639 + 6353 + 1338 + 189 korona stb. stb. fordítatott. Majdnem minden intézet lélektani laboratóriuma felszereltetett, amiből látszik, hogy a kultuszkormány melegen érdeklődik a tanítóképzés nagy ügye iránt.

*

Ami az intézetek belső munkásságát illeti, az mindenütt egész éven át zavartalan volt. Néhány helyen (Arad, Temesvár stb.) vala-mivel későbben (szept. 15) kezdték meg a rendes tanítást, a délvidéki nagy fegyvergyakorlatok miatt, ami azonban úgyszólván semmi zavart sem okozott ezen intézetek működésében.

Annál inkább okozott azonban a mindenütt érezhető tanárhiány.

Ezt panaszolja a pápai igazgató és sok más társa s ezt a tan-erőhiányt még súlyosbították a mult iskolai évben az u. n. bevezény-lések valamiféle tanfolyamra, nem is számítva azokat az eseteket, mikor betegség miatt huzamosabb időn át mulaszt a tanár, vagy amikor egy-egy középiskolai megbizott hagyja ott képzői állását, hogy gimnáziumhoz menjen. Tény, hogy az új tanításterv szerint megszorodott óraszámok ellátása több tanerőt kíván, mit pótolni 1—2 esztendő alatt nehéz munka a mai körülmények között, mikor úgy állunk, hogy miniszteri szabályzatok a kerékkötői magának a tanítóképző-intézeti tanárképzésnek, aminek folytán az a néhány ember, aki évenként mint okl. tanítóképző-intézeti tanár kikerül az egyetemről, az üres állások betöltésére nem elégséges. Ennek foly-tán középiskolai tanárok kinevezése kerül kombinációba, ezek közül pedig kevés érzi jól magát tanítóképzőben. Több is a mun-kája, aztán meg az alap-, szak- s pedagógiai vizsgálatai után *kiegészítő-vizsgálatra* is kényszerítik, hogy jogosultsága legyen a tanítóképző-intézetekben való tanításra. Meg hát hiába! Nekik mindig több egy középiskolai tanárság, mint egy képezdei — bárha az előmenetel, fizetés, erkölcsi érték nagyjából ugyanaz is. Innen van, hogy pl. az idén is sok megbizott középiskolai tanár hagyta ott állását, mi átmenetinek, kezdőnek jó volt ugyan, de véglegesnek rájuk nézve gyöngé. Hát ezeken az állapotokon változtatni kell.

Hogy miképen, — nem tartozik ide, de hogy égető szükség parancsolja, az bizonyos. Mert ez a változkodás és vándorlás többet ront ám az iskolai tanítás és nevelés folytonosságán, mint a hetekig tartó járványok miatti tanítási szünet. A különböző tanfolyamok szervezésének meg évközben éppen semmi helye sincs, ott van a nagy szünidő, kitelik abból 1—2 komoly munkára való hét, aztán még pihenni is lehet, meg szórakozni is.

Eger.

(Folytatjuk.)

Benkoczy Emil.

Különfélék.

Grafikai ábrázolás a csillagászati földrajzban.

A tanítóképzőkben a csillagászati földrajz tanításának rendes segédeszközei a tankönyvekben levő ábrák vagy más rajzok, a szemléltető eszközök (földgömb, lunarium, tellurium stb), a számtáblázatok és a szabadban tehető észleletek. Az előbbieket ez utolsó szolgálatában állanak, de ezt nem pótolhatják. Az egyedüli helyes és eredményre vezető eljárás a természetben való folytonos és időszerű megfigyelés, de sajnos, erre nincs elegendő alkalom. Éppen ezért a fent elősorolt segédeszközök nem nélkülözhetők egészen a tanításban. Az ábrák és rajzok használata ellen az a kifogás tehető, hogy nem tüntetik fel hiven és szemléltethetően a térbeli állapotokat. Az eszközök- és gépekkel utánozhatók ugyan e térbeli állapotok, de csak egy-egy pillanat állapota. Az egymással szorosan összefüggő folytonos változásokat a maguk egészében azonban sem a rajzok, sem a gépek nem tüntethetik fel. A folytonosan változó mozgások összefüggése némileg szemléltethető a számtáblázatokon. A tanítóképzők első osztályában ez sok nehézséggel jár, mert a számtáblázatot nem tekintheti át az, aki nem rendelkezik elegendő észlelettel, továbbá az adatok összehasonlítása is nehézkes. A csillagászati mennyiségekről és azoknak folytonos és összefüggő változásairól, törvényszerűségeiről csak annak a tanulónak lehet helyes fogalma, aki e mennyiségek helyes összefüggését és a változásokat a maga egészében áttekinteni és összehasonlítani, összemérni képes. A számtáblázatokról alkotott fogalmak már azért sem lehetnek tökéletesek, mert sok szám össze-

hasonlítására nem képes a növendék értelme. Könnyebb a folytonosan változó mozgások egész évi menetének áttekintése *grafikonon*, mert a rajz egy pillanat alatt áttekinthető s a megadott nagyságokat (hosszuságokat) könnyen összehasonlíthatjuk. Igaz, hogy a grafikai ábrázolás sem pótolhatja a térbeli állapotot és az észleletet, de mivel az egymástól függő, folytonosan és törvényszerűen változó mennyiségeket összemérhető hosszúságokban tárja a tanuló szeme elé, még pedig a maguk egészében, azért ezek szemléltetésére, összefoglalásokra, fogalomalkotásokra, szóval elméleti munkára sokkal alkalmasabb a számtáblázatoknál. Tekintsük meg az alábbi néhány példát. (Az adatok az akadémia Almanach-jából vehetők.)

Tudjuk, hogy az idő és a Nap horizont feletti magassága folytonosan és törvényszerűen változik. Bármely időpontnak csak egyetlen Napmagasság felel meg, a Napmagasság függ tehát az időtől. A két mennyiség e szoros összefüggéséből megszerkeszthető a Nap magasságának grafikonja bármely földrajzi szélességre nézve. Egy síkban levő vízszintes egyenesen képzeljünk egy egyenletesen mozgó pontot s e mozgás képviselje az idő egyenletes és folytonos változását. Ha az egységnyi időhöz egyenlő hosszú utakat választva, felosztjuk a vízszintest 365 vagy 366 részre, akkor az egyenes az évet ábrázolja. Az egyenes kezdő pontja legyen pl. március hó 21. napja s végső pontja a következő év március hó 21-ike. Két osztáspont közötti távolság tehát 1—1 napot ábrázol. Ha az osztáspontokra állított merőleges egyenesekre az annak a napnak megfelelő delelő Napmagasságokat rá-mérjük egy tetszés szerint választott egységnyi mértékkel, akkor a pontok egy egész sorozatát kapjuk, amelyek egymással összekötve, egy folytonos görbe vonalat adnak s ez lesz a Nap delelő magasságának grafikonja. (A Napmagasságok mértékszámát legcélszerűbb úgy meghatározni, hogy az egyenlítő hajlásszögének mértékszámához a saját előjelével hozzáadjuk a Napnak aznapi declinációját.) Az időt, illetőleg az évet ábrázoló vízszintes egyenes egyúttal a horizontot is képviseli. Ennek kezdőpontjára emelt merőleges egyenesre mérjük a magasság mértékszámait. A következő ábrák Budapestre vonatkoznak az 1912. évi adatok fölhasználásával.

1. ábra. A nap delelő magasságának grafikonja. Ezen ábra úgy készül mm. papiroson, hogy az időt, illetőleg horizontot képviselő vízszintes vonal (tengely) az évnek megfelelően éppen 366 mm. hosszú legyen, tehát 1—1 mm. egy-egy napot képvisel. E

naptár fölé rajzolhatók az állatöv jegyei. A horizont kezdőpontjára emelt merőleges tengely 0° – 90° -ig ugyancsak mm.-ben a delelő magasság osztáspontjait képviseli szögmértékben. E vonalon a $42\frac{1}{2}^{\circ}$ -nál kezdődő vízszintes egyenes az egyenlítő ábrázolja, melynek hajlásszöge állandó. Az egyenlítőt felosztjuk 24 részre vagyis órákőrré.

E grafikon haszna a következőkben foglalható össze:

1. A tanuló egy pillanat alatt áttekintheti a Nap delelő magasságának egész évi változását s e változásokat gyorsan és könnyen összehasonlíthatja.

2. A tanuló látja, hogy a görbe vonal évenként kétszer metszi az égi egyenlítőt (március hó 21 és szeptember 23), tehát a Nap delelő magassága ekkor megegyezik az egyenlítő hajlásával. (Ezen adatok felhasználhatók az ekvatoriális napóra készítésénél.)

3. Leolvasható e grafikonról, hogy mekkora a Nap legkisebb delelő magassága s az év mely napjaira esik ez (junius hó 20–23 és december 21–23).

4. Az ábrából bármikor leolvashatjuk, hogy mily magasan delel a Nap bármely megadott dátumon s az állatöv mely jegyében van.

5. E grafikonról könnyen és gyorsan az is leolvasható szögmértékben, hogy az év bármely napján mekkora és milyen előjelű a Nap declinációja vagy fordítva, ha a declináció van megadva, akkor megkereshetjük, hogy az év mely napjára esik az. Pl. ápr. 5-én $+6^{\circ}$, jan. 21-én -21° a declináció; $+10^{\circ}$ declináció található ápr. 16. és aug. 27., -21° pedig jan. 16. és nov. 27. napján.

6. A görbe vonal egyenlő hosszú darabjainak a vízszintes egyenesre való egyszerű vetítéséből megérti a tanuló, hogy ha a Nap az egyenlítő közelében van, akkor keleti irányú mozgása inkább a declináció gyorsabb változását idézi elő, míg a térítők közelében e mozgás következtében a Nap órákörét változtatja gyorsabban.

7. Bármely Napmagasságot az egyenlítőre vetítve, leolvashatjuk, hogy azon a napon melyik órákőrön van a nap. Itt időmértéket kapunk, melyet könnyen át lehet számítani szögmértékre úgy, hogy minden 4 időperc egy-egy szögfoknak felel meg. Pl. május hó 11-én 3 óra 12 perc idő megfelel 48 foknak. Ennyire van a Nap a tavaszponttól. November hó 27-én 16 óra és 12 percnél 243° felel meg.

8. Más, pl. a 0° – $23\frac{1}{2}^{\circ}$ földrajzi szélesség grafikonjaiból látható, hogy a Nap évenként kétszer a zenitben delel s az is, hogy

az év mely napjain. A térítőkön csak egyszer delel a zenitben (június hó 21). Továbbá, hogy $0^0-66\frac{1}{2}^0$ földrajzi szélességig minden 24 órában váltakozik a nappal és éjjel, de azontúl nem. A sarkkörön túl pl. a 80^0 földrajzi szélesség grafikonjából leolvasható, hogy az év mely napján száll a Nap a horizont alá, hány napig marad ott s mely napon emelkedik ismét a horizont fölé.

9. Az egyes földrajzi szélességek alatti évszakok összehasonlítására is alkalmasak a grafikonok, pl. nálunk nyáron nagyobb a meleg, mint pl. a 10^0 földrajzi szélesség alatt a tél vagy a 80^0 alatt a nyár közepe melegebb, mint nálunk novembertől—februárig stb.

*

Bármely földrajzi szélesség alatt — kivéve az egyenlítő közelében — a nappalok hossza feltűnően különböző az egyes évszakokban. A nappalok hossza az idő függvényének tekinthető, mert az év bármely dátumának csak egy bizonyos hosszúságú nappal felel meg. Ezen összefüggés alapján megszerkeszthető a nappalok hosszának görbéje egész évre bármely földrajzi szélesség alatt. A vízszintes tengely a naptárt képviseli, tehát fel van osztva 366 részre, március hó 21-től a következő év március hó 21-ig. A függőleges tengely a nappalok hosszát jelenti órák és percekben. E tengely közepe 12 óra, felette a hosszabb s alatta a rövidebb napoknak megfelelő óraszámok vannak.

2-ik ábra. A nappalok hosszának grafikonja. Az első ábrához hasonlóan így készíthető: Az idő tengelyén 1—1 mm. egy-egy napot, a függőleges tengelyen 1—1 mm. 2—2 percet jelent s 8—16 órát foglal magában, mert ezeknél rövidebb, illetőleg hosszabb nappal nincs Budapesten. Az egyes napoknak megfelelő függőlegesen mérjük az aznapi nappal hosszát s az így nyert pontokat összekötve, megkapjuk a nappalok hosszának grafikonját. Az ábra használatá:

1. Budapesten március hó 19-én és szeptember hó 24-ikén a nappal 12 óra hosszú.

2. A leghosszabb nappal június hó 20-án 15 óra 54 perc, a legrövidebb nappal december hó 18-án 8 óra 23 perc.

3. Bármely dátum nappalának hossza leolvasható a grafikonról; pl. augusztus hó 17-én 14 óra 8 percig tart a nappal. Viszont megadott hosszúságú nap az év mely dátumára esik, pl. 13 óra és 20 percrek április hó 11 és szeptember hó 1 felel meg.

4. A nappal hosszából kiszámítható az éjjel hossza, a nappali

és éjjeli iv hossza fokokban, pl. ha a nappal 13 óra 46 p. (április 19 és aug. 24), akkor az éjjel 10 óra 14 p., a nappali iv $206^{\circ} 30'$ s az éjjeli iv $153^{\circ} 30'$.

5. Bármely két dátum közötti időkülönbség azonnal leolvasható időmértékben, pl. július hó 1 és augusztus hó 1-jének nap-hossza $55'$ különbözik egymástól.

*

Az egyenlítőn minden nap 12 óra nappalból és 12 óra éjjelből áll; a sarkokon csak egy félévig tartó nappal és egy félévig tartó éjjel van. E két szélső érték között sok fokozat van. Általában a leghosszabb nappalok tartama függ a földrajzi szélességtől.

E két, egymástól függő mennyiségből olyan grafikon alkotható, amelyről leolvashatjuk, hogy bármely földrajzi szélesség alatt mekkora a leghosszabb nappal, illetőleg éjjel. A vízszintes tengely az időt képviseli, a függőleges tengely pedig a földrajzi szélességet. Célszerűségi okokból előnyösebb két grafikon készíteni, egyiket 0° — $66\frac{1}{2}^{\circ}$ -ig, a másikat $66\frac{1}{2}^{\circ}$ — 90° -ig. Az előbbinél a vízszintes tengely egysége 1—1 órát, utóbbinál 1—1 napot jelent. A függőleges tengely mindkét esetben a földrajzi szélességet ábrázolja.

3-ik ábra. A leghosszabb nappalok tartama a 0° — $66\frac{1}{2}^{\circ}$ földrajzi szélességek alatt. Ugy készül, hogy a vízszintes tengely 24 órára van felosztva, minden óra 30 mm. hosszú, tehát 1—1 mm. 2—2 percet képvisel. A függőleges tengelyre a földrajzi szélesség fokmértékszámait rajzoljuk 0° — $66\frac{1}{2}^{\circ}$ -ig úgy, hogy minden mm. 1—1 fokot jelent. Ha a földrajzi szélesség mértékszámait a megfelelő leghosszabb nappalokat jelentő pontokon emelt merőlegekre mérjük, akkor a pontok egy sorozatát kapjuk, melyek egymással összekötve egy görbe vonalat adnak, ez a leghosszabb nappalok görbéje. E grafikonból a következőket olvashatja le a tanuló.

1. Megadott földrajzi szélesség alatt mekkora a leghosszabb nappal? pl. 25° földrajzi szélesség alatt a leghosszabb nap tartama 13 óra 34 perc; 60° alatt 18 óra 30 perc stb.

2. Megadott leghosszabb naptartamnak mekkora földrajzi szélesség felel meg? pl. 13 óra 56 perc a 30° földrajzi szél., 15 óra 26 perc 45° földrajzi szélességnek felel meg stb.

4-ik ábra. A $66\frac{1}{2}^{\circ}$ — 90° alatti nappalok legnagyobb hosszának grafikonja. Ugy készül, hogy a vízszintes tengely 181 mm. hosszú, minden mm. 1—1 napot képvisel. A függőleges tengelyre

a földrajzi szélesség fokmértékszámait visszük $66\frac{1}{2}^{\circ}$ — 90° -ig úgy, hogy 2 mm. képvisel 1—1 fokot. A görbe vonal egyes pontjait úgy határozhatjuk meg, hogy a napokat képviselő osztáspontokra emelt merőlegesekre rámérjük a megfelelő földrajzi szélesség mértékszámait. Minél több pontot határozunk meg, annál pontosabb lesz a görbe vonal. Itt is ugyanazon feladatok oldhatók meg, mint az előbbinél. Pl. 65 napig tart a leghosszabb nappal a 70° földrajzi szélesség alatt. Viszont pl. a 80° földrajzi szélesség alatt a leghosszabb nappal 134 napig tart, a sarkon pedig 181 napig.

*

Tudjuk, hogy az időmérés nem alkalmazkodhatik egészen a Naphoz, mivel ennek mozgása nem egyenletes. Fel kellett venni egy egyenletesen mozgó {képzelt Napot, az úgynevezett közép Napot, melynek mozgása egyenletes s ezért alkalmas az idő mérésére. A valódi és a képzelt Nap delelése közötti időkülönbséget *időegyenlítésnek* nevezzük. Ismerve a két nap delelése közötti időkülönbségeket, megszerkeszthetjük az időegyenlítés grafikonját. A vízszintes tengely a képzelt nap útja s időben annak delelését, azaz a 12 órát jelenti. A függőleges tengely az időegyenlítés perceit képviseli, még pedig a vízszintes tengely fölött a pozitív és alatta a negatív időegyenlítést.

5-ik ábra. Az időegyenlítés grafikonja. Ugy készül, hogy a vízszintes tengely 366 mm. hosszú, tehát 366 közép Nap delelést jelent s így minden pontja a déli 12 órát képviseli. Minden mm. egy nap. A függőleges tengelyen minden 2—2 mm. egy percet jelent. A valódi dél megállapítása céljából a vízszintes (v. 12 óra) feletti percekhez hozzá kell adni, az alatta levő percekhez le kell vonni a 12 órától. Ha az egyes napokat képviselő pontokon merőlegeseket emelünk s azokra rámérjük az azonnapi időegyenlítés perc számait mm.-ben, akkor az így nyert pontsorozat meghatározza az időegyenlítés görbét. A 12 órát képviselő tengely alatt 4 cm. távolságban is rajzolunk egy a 12 órás tengellyel párhuzamos vonalat, mely a naptárt képviseli, még pedig december hó 25-től a következő év december hó 25-ig. E grafikon használata:

1. A tanuló látja, hogy a valódi Nap az egész év folyamán több ízben hol előbb, hol később delel a képzelt Napnál. Évenként négyszer egy időben delel a két Nap és pedig december 25, április 15, június 16 és augusztus 31-én, mert akkor nincsen időegyenlítés.

2. A pozitív időegyenlítésekből a valódi delet úgy kapjuk, hogy azt a képzelt Nap deleléséhez hozzáadjuk. Pl. január 20-án a grafikon szerint a valódi Nap delelésekor a középido 12 óra 11 percet mutat. A legnagyobb az eltérés február hó 12-én, mikor is az időegyenlítés $14\frac{1}{2}$ perc. A negatív időegyenlítést a képzelt Nap deleléséből le kell vonni, ha meg akarjuk tudni a valódi Nap delelését pl. május hó 1-én a valódi Nap delelésekor a közép Nap 11 óra 57 percet mutat. A legnagyobb eltérés november hó 3-ra esik.

3. Ha meg van adva az időegyenlítés, a grafikonon megkereshetjük azon napokat is, amely az adott adatnak megfelel. Pl. mikor $+ 3$ perc az időegyenlítés? Felelet: december 31, április 5, június 29 és augusztus 21-én.

4. A tanuló látja a grafikonból, hogy a téli hónapokban mozog gyorsabban a Nap.

5. A grafikon jól használható a zónaidő meghatározásánál is.

*

A Hold delelő magassága is úgy függ az időtől, mint a Nap delelő magassága, éppen ezért grafikonja éppen úgy készül, mint fentebb a Nap delelő magasságának grafikonja. Az egyenlítő itt 360^0 -ra van felosztva, tehát a Nap órákore egyenesen fokokban olvasható le. Különösen tanulságos ez, ha belerajzoljuk görbéjét a Nap delelő magasságának grafikonjába, megjelölvén rajta a Hold fényváltozásait is.

A 6-ik ábrából a tanuló a következőket állapíthatja meg:

1. Látja, hogy a Hold több mint 13-szor kering a föld körül egy év alatt. A Nap ezen idő alatt egyszer megy végig az ekliptikán.

2. A Hold delelő magassága lehet nagyobb, de lehet kisebb is, mint a Napé, mert a Hold pályája hajlik ($5\frac{1}{7}^0$) az ekliptikához.

3. E grafikonról leolvashatja a tanuló, hogy az év bármely napján mekkora a Hold declinációja és az hogyan változik a Napéhoz képest.

4. Az ujhold delelő magassága az egész éven át majdnem megegyezik a Nap delelő magasságával, míg a telehold, szemben lévén a Nappal, akkor delel magasan, amikor a Nap delelése alacsony s viszont. Ezért szebbek a téli telehold éjjelek, mint máskor. A delelő magasságokból a Hold nappali iverre is lehet következtetni.

5. A Hold fényváltozásainak száma is leolvasható a grafikonról s az is, hogy az év mely napjaira esnek, mily magasan delel-

nek s mekkora a declanatiójuk. Ez adatok a naptár készítésénél felhasználhatók.

6. A szinodikus és sziderikus hónap is meghatározható a grafikonról.

*

E néhány példából kitűnik a grafikonok előnye a számtáblázatok felett és hogy milyen jól felhasználhatók a csillagászati földrajz tanításában. A grafikonkészítés elveit könnyen megértik a tanulók, de az elkészítés nem könnyű, mert a mm. papiros fárasztja a szemet. Éppen ezért óvakodjunk a túlzásoktól. A mm. papiron készített grafikonokról leolvasható adatok nem birhatnak tudományos célra is felhasználható pontossággal, de ez nem is lehet célja. A mult iskola évben használtam először a fent leirt grafikonokat a tanításnál s állíthatom, hogy növendékeim gyorsan és könnyen eligazodnak rajtuk és helyesen használják.

Budapest.

Stepanko Albert.

Finnországban.

1912. nyarán három hónapot töltöttem Finnországban. Tanulmányutamnak tulajdonképpeni célja az volt, hogy a finn nyelvet, melyet irodalmi úton sajátítottam el, írásban minden nehézség nélkül használtam és meglehetősen beszéltem is, megtanuljam annyira, hogy hasznát lássa ennek egyfelől finn-ugor nyelvészeti munkásságom, másrészt, hogy dolgozni tudjak magyar nyelven Finnország érdekében és finn nyelven Magyarország javára.

Tanulmányutamnak eddigi eredménye egy regényfordítás, néhány apróbb fordítás és dolgozat a finn irodalom köréből, melyek könyvalakban, illetve folyóiratokban jelennek meg. Finn nyelven a magyar irodalom ismertetését kezdtem meg az „Otava” című Helsinki-ben megjelenő irodalmi és művészeti folyóiratban és ezt az első, Gárdonyiról írt tanulmányt követni fogják egyéb magyar tárgyú cikkek részint az Otavában, részint a Naisten Ääniben.

E helyen Finnország pedagógiai viszonyairól szeretnék egyet-mást elmondani, annyit, amennyit nyáron, az iskolai szünet idején láttam és megfigyeltem.

Népiskola. (Kansakoulu.) Tankötelezettség nincs, de írni és olvasni tud minden ember. Ezért kívánhatják meg a falusi népiskola első osztályába kerülő gyermektől, hogy az írás és olvasás

tudományát magával hozza otthonából az iskolába. Tekintettel azonban a munkában élő nagyon szegény szülőkre, kik nem érnek rá gyermekeikkel foglalkozni, a falusi népiskolák tanítói és tanítónői a rendes iskolai év megkezdése előtt hathetes kurzusokat tartanak (pikkukoulu), hol azt a munkát végzik, mit nálunk a népiskolák első osztályának tanítói. A pikkukoulut néha kétszer is végigtanulják a gyermekek, hogy 7—8 éves korukban a szükséges előismeretek birtokában felvétessenek a népiskola első osztályába.

A vándoriskolák (kiertokoulu) tanítói, illetve tanítónői az olyan helységeket keresik fel, hol népiskola nincs, vagy ahol téli időben a nagy távolság miatt nem járhatnak iskolába a gyermekek. Hat hétig végzi rendkívül nehéz munkáját a vándoriskola tanítója egy-egy parasztház tágas „tupá“-jában és oktatja a népműveltség eszméjén csüngve a gyermekeket és tanulni vágyó felnőtteket s azután megy tovább, megállapodik megint hat hétre, hogy folytassa munkáját egy másik, egy harmadik parasztházban.

A városi népiskolák körülbelül olyan szervezetűek, mint a mi népiskoláink.

Minden népiskolában külön terem van a szlőjd számára. Mikor az ylikyläi tanító kinyitotta előttem a két hatalmas szerszám-tartó szekrény ajtaját, majd pedig két másik szekrényből egymásután szedte ki a gyermekek famunkáit: edényeket, apró butor-darabokat stb., akkor értettem meg, mi az oka annak, hogy a finn parasztház külsején és belsejében nemcsak a rend és tisztaság lepi meg az embert, nemcsak a hőmérő, a telefon, a sok virág és fehér csipkefüggöny, hanem a csinos faragású butorok, asztalok, az elmaradhatatlan hintaszékek és a könyvszekrény, melynek polcain gazdasági és irodalmi művek sorakoznak. És megértettem, hogy miért állít elő hihetetlenül csekély összegért sok egyszerű falusi asztalosmester olyan művészi szobaberendezést, amilyent mi iparművészeti kiállításon láthatunk, vagy műasztalostól rendelhetünk meg.

A szlőjdmunkák nagyon kedvelt anyaga a nyirfahéj. A tuohi- (nyirfahéj) ipar igazán művészetté nemesült Finnországban s jelentékeny jövedelmi forrásul szolgál. Mikor hazakészülődve a sok finnországi emléket csomagoltam, félig tréfásan, félig restelkedve kiáltott fel Linnankoski, a finnek egyik legkiválóbb írója: „Valóságos nyirfahéj-ország ez a mi földünk!” Pedig értékesebb, művészebb és finnebb emléket igazán nem vihet magával senki, mint remek kivitelű, kisebb-nagyobb dobozokat, kouttit, bámulatos finom,

aprólékos művészi munkával készített karperecet, övet stb. — nyir-fahéjból. Hogy ennek a legősibb és legművészebb háziiparnak nemesizlésü művészeit nagyrészen az iskolai szlőjd műveli ki és irányítja, — talán említenem sem kellene.

A szlőjd-terem igen sok iskolában télen tornaterem gyanánt szolgál, mert a finn iskolákban rendszeren foglalkoznak a testgyakorlással és a sportok különböző nemeivel, hisz a testgyakorlás már a családi nevelésbe is beletartozik, uri családokban éppen úgy, mint egyszerű parasztházakban. A nagyobb falvakban sportegyesület is alakul, mely versenyek rendezésével és díjak kitűzésével buzdítja az ifjúságot testi erejének és ügyességének fejlesztésére. Nem a véletlen műve, hogy a legutóbbi stockholmi olimpiai versenyeken az alig három millió lakosságú Finnország harmadik helyre került a versenyen résztvevő nemzetek sorában.

És még néhány szót a népiskolai írásbeli dolgozatokról. Egyik iskolában végigolvastam néhány füzetet, negyedik osztályos fiúk és lányok füzeteit. A gyakorlatok anyagát leginkább a népköltés szolgáltatta, kisebb epikus költemények, mesék, regék — vagy egy-egy kedves élménye a kis növendékek életének. Az egyik füzetet sokáig tartottam kezemben s elolvastam újra meg újra annak a szegény kis tizéves cselédlánynak sorait, aki nem járhat iskolába, mert egyedül áll a világon és kenyerét kell megkeresnie, de aki örökösen az iskolai padok és képek közé vágyik, oda, hol mindössze egy évet, vagy talán másfél évet tölthetett, és most tanul egyedül, olvas, irogat szabadidejében. Ír apró kis rajzokat átszöve a lelkében ébredő gondolatokkal és érzésekkel és elviszi a tanítóhoz, ki sok munkája mellett ezzel a kis árvával is foglalkozik és fejleszti benne az istenadta írói tehetséget, mely minden gyakorlataból előtűnik.

Valóban csodálatos az a buzgalom, mellyel a kis finn gyermekek fogalmazásaikat végzik. Ha a tanító nincs megelégedve munkájukkal, engedelmet kérnek, hogy újra meg újra megírassák feladatukat. A nagy nyári szünetben is kérnek témát, irogatnak buzgalommal és bizalommal viszik el tanítójukhoz, mert érzik, hogy örömet szereznek vele. Megjegyzendő, hogy a népiskolát végzett finn emberek általában igen ügyesen irnak, meglepő fogalmazási készséget mutatnak és írásaikban csak a legritkább esetben található helyesírási hibát.

És talán említést érdemel az is, hogy nincs olyan tanító egész Finnországban, mikor a gyermekek egészen önállóan dolgo-

zataikat írják, levélírássra vagy egyéb privátügyének intézésére használná fel az óra csendjét. A finnországi tanító — példát láttam reá — maga is kidolgozza a növendékeknek feladott témát (ezzel mintegy ideálját adja egy mintadolgozatnak) s miután meghallgatta vagy elolvasta és átjavította növendékei fogalmazását, felolvassa nekik a magáét. A gyermekek izgatott örömmel várják a tanító felolvasását, mert az a mintadolgozat mindig tartogat számukra valami kedves meglepetést: a tanító ugyanis nem mulasztja el dolgozatában kifejezésre juttatni egy pár világos, könnyen érthető mondat segítségével pl. a mese vagy monda műfaji meghatározását, kiemelni az illető költemény vagy elbeszélés ethikai célzatát vagy alap gondolatát s ha műköltő művéről van szó, valamit az íróról elárulni. Természetes, hogy ezekről a dolgokról szó volt a fogalmazás előkészítése közben, de ebben a formában mégis igen igen kedves és hasznos meglepetés a kis növendékek számára.

Ismétlőiskolák olyan értelemben, mint nálunk, nincsenek. Azonban a népegyetemek néven ismert „jatkan-opistók“ bámulatos eredményt mutatnak fel. A jatko-opistóban 17—20 éves ifjak és nagyon sokszor idősebb, meglett emberek újítják fel és bővítik ki hathónapi tanulással mindennemű ismereteiket. Finnország csodálatosan magas népműveltségi viszonyait, a nép olvasási, könyvvásárlási hajlamát és tudásszomját tulajdonképpen ezek a jatko-opistók eredményezik.

A tanító- és tanítónőképzők (seminaari) szervezete meglehetősen régi, az új tanterv életbelépését politikai okok mindeztideig lehetetlenné tették, de a növendékek szellemének és hajlamainak jellemzésére talán nem felesleges feljegyezni, hogy Észak-Karjalában Joensuuba érkezve és ott hajóra szállva egy tanítóképzői növendékkel ismerkedtem meg, ki éppen svédországi és dániai utjáról tért haza. Egyszerű, szegény fiú volt, maga beszélt el, hogy sok küzdelemmel gyűjtötte össze tanulmányutjának szerény költségét.

A közös iskolákban (yhteis koulu) fiúk és lányok közösen végzik el középiskolai tanulmányaikat. A mi gimnáziumainknak megfelelő iskola Finnországban a „klassillinen lyseo“, az yhteiskouluk reális irányuak, melyeknek szép és alapos munkáját csak a sokféle idegen nyelv nehezíti meg. A finn mellett óriási helyet foglal el a svéd, — mert a svéd kultúra hatásától szabadulni a politikai kapcsolat megszűnése után sem tudtak — és az orosz, melyet a harmadik osztálytól kezdve kötelesek a növendékek

tanulni. Ezekhez járul még a német és a felsőbb osztályokban a francia (vagy latin), továbbá az angol fakultative. Igaz, hogy minden tanult ember anyanyelvén kívül folyékonyan beszél svédül, amivel együttjár a norvég irodalom megértése, és igen sokan tudnak két-három idegen nyelvet is, de a tanuló ifjuságra megis súlyos teherként nehezedik a svéd és különösen az orosz tanításának kényszere.

A coedukatiót az anyagi szükség teremtette meg Finnországban, de egyszersmind a közös iskolázás a finn erkölcsi tisztaság talajából nőtt ki s ezért életképes ott ez az intézmény. Ma is jóleső érzéssel és őszinte meghatottsággal gondolok nyári kirándulásainkra, azokra a feledhetetlen estékre, mikor csak fiatal lányok és fiuk voltak együtt és mikor láthattam a lelki tisztaságot, fegyelmezettséget, a természetességet, a kölcsönös megbecsülésből fakadó fiuk és lányok közötti barátságot, mely nem marad a bezáruló iskolakapuk mögött, hanem folytatódik az életben s megmélyíti a házastársak viszonyát. Tisztelet illeti a finn ifjuságot, lányokat és fiukat egyaránt, mert a tiszta erkölcsöknek, a házaselet szentségének megőrzése éppen annyira a nők érdeme, mint a férfiaké.

Ifjusági egyesületek (nuorisoseura). Nehány hónappal finnországi utam előtt írta nekem Linnankoski író, hogy legújabb darabját, a „Jefta lányát“ elő fogja adni az askolai ifjusági egyesület legközelebbi estélyén s nyáron, mikor majd náluk leszek, magam is megláthatom, mert akkor megismétlik az egész előadást. Már Nurmesben is sokat hallottam a dalünnepélyekről, ifjusági egyesületekről, különösen a sport- és vallásos egyesületekről, melyeknek törhetetlen energiával folytatott munkája csaknem teljesen megfékezte a néhány évvel ezelőtt óriási mértékben elterjedt szocializmus erkölcsi pusztítását s fölvilágosította a népet arról, hogy az orosz és svéd áradat ellen küzdő Finnországban mily végzetes hatású lehet a finn szocialisták hirdette végletes internacionalizmus. A mai nemzedék sorából csak elvétve kerül ki egy-egy szocialista. Nurmes azonban ennél több felvilágosítást nem is adott, mert az ottani nuorisoseura valami szerencsétlenség miatt sem dalünnepélyt, sem semminemű előadást nem rendezett.

Majd Észak-Karjalából lekerültem Dél-Finnországba, Askolába, a Linnankoskiék villájába. Az író felesége minden héten két-két estén nyolc órától tizig az „Iso Pirtti“-ben tartózkodott, mert ő vezeti már évek óta az askolai ifjakkból meg lányokból alakult énekkart. Mi az az „Iso Pirtti“? Az askolai ifjusági egyesület saját

épülete, néhány kisebb és egy nagy teremmel az előadások számára — szinpaddal, villanyvilágítással. Majd az író is mind gyakrabban és gyakrabban kereste fel az Iso Pirttit, mert ő tanította be a műkedvelőknek saját gyönyörű darabját. Hogy ezt a munkát máskor is megtette, akkor is, mikor nem a saját darabjának sikeréről volt szó, bizonyítja az a sok értékes ezüst emléktárgy, melyeknek mindenike az askolai ifjusági egyesület háláját tolmácsolja a finnek egyik legnagyobb büszkeségének, legkiválóbb írójának, a népműveltség egyik leglelkesebb apostolának. Kalima pedig, ki szintén író és jeles Tolstoi-fordító, meg a tanítónő, az ifjusági egyesület lelkes vezetője, ugyancsak megjelentek a próbákon, mert ők is szerepet vállaltak a darabban, — majd én is hozzáfogtam a buzgó hegedüléshez, hogy egy Tschaikowsky és Danela darabbal, meg néhány magyar és finn népdal eljátszásával járuljak hozzá a műsorhoz.

Mindezzel azt akarom mondani tulajdonképpen, hogy az ifjuság ügye nemcsak a népiskolát végzett ifjuság, meg a vezető tanítónő gondja, hanem részt vesz abban önzetlen buzgósággal a társadalom minden tagja, ki-ki tehetsége szerint. Egy bizonyos: mindenki a legjobbat akarja adni s még egy igazán elsőrendű író sem riad vissza attól a gondolattól, hogy új darabját, melyet a kritika a legnagyobb elismeréssel fogadott, előbb adják elő az egyszerű falusi műkedvelők, mint a fővárosi finn Nemzeti Színház.

Finnországban nem sokat értekeznek a nevelés szociális feladatairól, nem az iskola és család, az iskola és az élet kapcsolatairól, hanem *megvalósítják* e gondolatokat, mert nem az iskolai oktatás paragrafusainak megtartása és a felettes hatóságok valamelyes kielégítése céljából folyik a munka, hanem az iskolázás éppúgy, mint az ifjusági egyesületek vezetése, nemzeti kötelesség teljesítése, amelyért sem külön díjazás, sem állami elismerés nem jár ugyan, de amelynek igazi *eredménye* van.

Néhány szót még kedves finn egyetemi hallgató társaimról, kik a nürmesi bucsuestélyen engem is megajándékoztak a finn műveltség jelképével, a fehér bársony fekete szegélyű egyetemi hallgató — sapkával. A fehér sapka kötelesség teljesítésére kötelez: a műveltség terjesztése, a dalnak és régi jó tradícióknak, különösen az erkölcsi tisztaságnak megóvása és fenntartása. Ezek mellett még egy nagy kulturfeladatot vállalt magára a finn egyetemi ifjuság. Társulatot szerveztek, megtanulták a hazai drámairodalom néhány értékes termékét és körutra indulva sorra járják a falvakat. Könnyen

elképzelhető, hogy mily nagy a művelő erejük ezeknek az előadásoknak. Ez magyarázza részben a nép csodálatosan fejlett esztétikai érzékét. Magyarországon még nem találkoztam olyan parasztemberrel vagy parasztasszonnyal, ki véleményt mondott volna valamelyik Gárdonyi- vagy Herczeg-regényről, Finnországban azonban nem egy ajánlotta nekem elolvasásra Juhani Aho „Juha“-ját, vagy Linnankoski „Laulu“-ját stb. azzal a megokolással, hogy ő ezt tartja az illető író legjelesebb művének.

Bár a finnországi iskolák és művelődési intézmények meglepő szép eredménnyel dolgoznak, a finnek mégis elégedetlenek saját tanügyi viszonyaikkal. Terveik, reformjavasolataik nem valósulhattak meg. A kulturális célokra szánt milliókat az orosz hadsereg emészti fel. És mégis, a svéd és orosz szellem ellen szünetlenül küzdő zajtalan munka olyan műveltséget teremtett, mely a legelső helyek egyikét foglalja el az európai kulturák sorában.

Ha a valóban bámulatos eredménynek nem is láthattam meg minden gyökérszálát, két igen figyelemreméltó okát — úgy vélem — megtaláltam.

Egyik az, hogy Finnországban általában annak a kezében van minden, aki ért a dolgához. Ezért tudtak igazán kevés pénzzel hatalmas civilizációt teremteni. Az állások betöltésénél csak az érdem, az arravalóság jöhet tekintetbe, a protekcióra szavuk sincs, ott teljesen ismeretlen ez a fogalom.

A másik, hogy a finnországi tanárok és tanítók nemcsak oktatnak, hanem tiszta erkölcsiségű magánéletükkel a népnek is példát adnak. Hivatásuk teljesítésére nem a megélhetés ösztönzi őket, hanem ennél sokkal magasabb, nemesebb *eszme*: az önálló nemzeti lét és a nemzeti szellemű, minden társadalmi korlátot leontó népműveltség emelésének gondolata.

Bár elmehetne Finnországba minden olyan ember, ki belső életet él, bár elmehetne az ezertő országába minden olyan tanár és tanító, kit a hivatás vezetett pályájára, hogy megerősödjék idealizmusában, hogy megpihenjen küzdelmeiben. Erőt és tisztult látást hozna onnan haza és elfogyhatatlan munkakedvet.

Budapest.

Sebestyén Irén.

Válasz

Brunovszky Rezső igazgatónak „A tanítóképző-intézeti növendékek gyakorlati kiképzéséről“ című brossürjére.

Brunovszky igazgató úr egy brossürben válaszol azon támadásokra, melyekben az 1912. év december 14-én tartott választmányi gyűlésen ismertetett gyakorlati kiképzése részesült. Miután e brossür legnagyobb részben az azon gyűlésen elhangzott kritikával foglalkozik, szükségesnek találom, hogy válaszoljak reá. Teszem ezt annyival is inkább, mert a gyakorlati kiképzést a tanítóképzés oly fontos munkájának tekintem, amelyről nem lehet elégszer véleményt cserélni. A pro és kontra hozzászólások pedig mindenkor csak hasznára vannak az ügynek.

Válaszomban elvet állítok elv ellen. A személyemet érintő élesebb kitételeket figyelmen kívül hagyom. Az elvi harc mindig értékeesebb a személyeskedésnél!

Brunovszky igazgató úr ezen egy év előtt tartott választmányi ülésen gyakorlati kiképzésüknek a következő két sarkalatos elvét állította fel követendő például: 1. minden gyakorlati tanítást megelőzőleg, az illető kijelölt tanítójelöltnek a megfelelő módon átnézett s átjavított részletes tanítását litografálva minden tanuló megkapja *s azt betanulva mindenki készen áll a tanításra*; 2. az előbbi eljárással olyan helyzet áll elő, *hogy egy és ugyanazon tanítási tételt nem egy növendék tanít végig, hanem két, három, sőt több növendék is részt vesz azon félórás tanításban folytatólag.*

E két elvet támadtam én azon a gyűlésen; az elsőt bizonyos megalkuvással, a másodikat azonban igen energikusan. Mindegyik kérdéssel külön foglalkozom.

Minden növendék kézhez kapja a három tanár kezén, tehát hatalmas retortán keresztülmenő tanítást s így mire kikerül az intézetből, tekintélyes számú mintatanítással rendelkezik. Igen helyes! Eddig teljesen egyetérték Brunovszkyval. Mindjárt vége azonban az egyetértésnek, mihelyt azt mondja „*s e tervezetet minden növendék megtanulja, úgy, mint pl. a történelmet.*“ — It van a tévedés. Brunovszky igazgató úr hangoztatja, hogy a tanítói egyéniséget nevelni *szintén* szükségesnek találja. Hát egyéniséget nevelünk akkor, ha egy *más* által készített tanítást *mindenkivel* bevágatunk s avval tanítatjuk el, akinek esetleg semmi különösebb tevékeny része nincs a megalkotásban? Hát ugyanolyan szerepet játszik az

egyéniség egy történelmi lecke betanulásában és felmondásában, mint *egy tanítás végrehajtásában?*

S itt utal B. úr a vezérkönyvekre. A vezérkönyvek rendkívül fontos segítő eszközei a tanítónak, mindaddig, amig *helyesen* használja. Amikor vezérkönyvet irok, avagy olvasok, mindenkor úgy fogom fel, hogy a vezérkönyv csak *irányítsa* a tanítót. (Lásd „Vezérkönyv a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításához“ c. munkám előszavát.) A vezérkönyvben feldolgozott egyes tételt olvassa el a tanító, *elmélkedjék felette*, tegyen hozzá gondolatot a sajátjából, vegye el azt amit feleslegesnek lát s akkor a tanító a vezérkönyvben leírt tanítás egyszerű *szolgai ledarálása* helyett a vezérkönyvben lefektetett irányító gondolatok alapján olyan tanítást fog tartani, *amelyben az ő egyénisége is erős szerepet fog játszani*. Óriási tévedésben van tehát az, aki a vezérkönyvet úgy használja, hogy az abban leírt tanításokat egyszerűen *betanulja* s nagy vétket követünk el akkor, ha tanítójelöltjeinket ehez szoktatjuk.

Szükségesnek látom evvel kapcsolatban a tervezetek úgynevezett „*megtanulásával*“ foglalkozni. Csinyján bánjunk mi ezzel! Ezek az úgynevezett „*megtanult*“ tanítási tervezetek okozzák azt, hogy ha valamely okból az a kisgyermek *nem azt* a feleletet adja, amit a tanítójelölt a „*betanulás*“ alapján vár, úgy kizökken a kerékvágásból, hogy csak győzzük őt visszaterelni. Dolgozza ki a tanítójelölt részletesen a tervezetet, mert ezalatt bőséges alkalma van a részletekkel foglalkozni s azután *tanulja meg a tanítása vázlatát úgy, hogy tanítása felosztása kristálytisztán álljon előtte* — akkor nem félttem! Akkor egy-egy véletlenül előálló kitérés nem fogja megzavarni! Hanem bizony ez nehéz! Bizonyos, hogy 4—5 éves tanító korában jobban fog menni! Ez nem baj, csak természetes! Sokkal nagyobb baj az, ha az előttünk álló nehézségek miatt helytelen útra, a „*betanulás*“ útjára tereljük a jelölteket, mert helytelen alapra állítjuk őket s jövőjüket illetőleg helytelen utat jelölünk ki számára.

Ami a második kérdést illeti, — egyenesen megdöbbenéssel olvasom B. igazgató úr válaszát. Azt mondja, hogy náluk olyan tanítás, hogy egy ugyanazon tételnél folytatónlag 2—3 növendék tanít, csak olyankor van, *ha a jelölt tanítás közben rosszul lesz*. De hiszen én akkor szélmalomharcot vívtam?!

Kérem! nem engedem a tényállást másként feltüntetni! Azon a gyűlésen növendék rosszulletéről s az ez okból előálló folytatásos tanításról szó sem volt! Ott arról volt szó, hogy a gyakorlati

kiképzés értékben nyer, ha egy félórás tanítást nem *egy* jelölt végez, hanem *folytatólag ketten-hárman tanítják*. Azonkívül több helyről szerzett információm alapján biztos tudomásom van arról, hogy a vezetése alatt álló tanítóképzőben még az 1911—12-ik tanévben is dívott ezen eljárás. Ez ellen szólaltam fel meglehetősen hosszasan, amely felszólalásom azonban a jegyzőkönyvben csak pár sorban foglaltatott össze s így részletekre nem hivatkozhatom.

De felesleges is! Brunovszky igazgató úr a *mai* álláspontját kifejező brossürének idevonatkozó részében kijelenti, hogy náluk ezen eljárás *nem* dívik, csak a jelöltnek tanítás közben történt megbetegedése esetén s a tanítás ilyen megszakítását *maga is helyteleníti*. (10. oldal 36. sor.) Ehhez szavam nincs!

Ez az én álláspontom is!

Budapest.

Urhegyi Alajos.

Irodalom.

„A gyermek és ifju testgyakorlásának egészségtaná“-ról.

A *Magyar Athletikai Szövetség* könyvtára egy értékes művel gyarapodott, midőn testnevelésünk egyik lelkes apostola Karafiáth Márius dr., kinek tollából már több jeles szakművet ismerünk, egy újabb kötettel gazdagította testnevelésünk irodalmát, Lagrange Ferdinánd 1889-ben megjelent s a francia közoktatási miniszter kintüntető jutalomra méltatott művének lefordításával.

Karafiáth dr. igen érdemes munkát végzett, midőn a nagynevű francia fiziológus alapos megfigyelései alapján s a gall szellem könnyed közvetlenségével irt művét: „A gyermek és ifju testgyakorlásának egészségtanáról“ a magyar olvasóknak is hozzáférhetővé tette. Az egész mű négy részre oszlik s huszonhárom fejezetet tartalmaz. Ezek rövidre foglalt gondolatmenete a következő.

Az élő lényeknél a mozgás kényszerítő szükség, a mozgástól való megfosztás a legkegyetlenebb kínzás. Ezt látjuk oly iskolákban, ahol a fegyelem kedvéért a gyermekeket mozdulatlanságra idomítják, amely eljárás a szervezetre való káros hatástól eltekintve, a

morális tekintetben épp oly megvetendő meghunyászkodásra, álszenteskedésre vezet.

A mozgás különösen a testgyakorlatokban nyilvánul, amelyek lehetnek könnyűek azaz természetesek és nehezek vagyis mesterségesek.

Természetes gyakorlatok azok, amelyekre az embert az ösztön utalja, ez mindig a legkönnyebb, a legcélszerűbb eljárás, amely a nehézségeket kerüli. A mesterséges gyakorlatok a játékban nyilvánulnak s arra valók, hogy a gyenge szervezetűek megerősödjenek. A természetes gyakorlatok első feltétele az idő és a tér, ahol az nem volt, ott kerestek egy olyan mesterséges rendszert, amelynek segítségével kevés idő alatt sok izommunkát végeztethettek a gyermekekkel. Ezt a célt megvalósítja a szertornászat, amelynek segítségével összpontosították a mozgásukat. A természetes mozgások legközvetlenebb kifejezője a játék, amelyhez nem kell nagy erőfeszítés és nem szorítkozik csak egyes testrészekre; ez utóbbi kellék meg volna a szabadgyakorlatokban is, azonban a szerző ezeket unalmasnak tartja, ellenben a játék élénkítő, mulatságos. Ezen állítást igazolja Belgium, ahol már egy évtized óta a mesterséges tornát a játék helyettesíti s a gyermekek ott erősebbek és ügyesebbek, mert szórakozással fejlesztik erejüket. A játék künn a szabadban megfelelő tágas térségeken történik egy-egy mester vezetése mellett, aki újabb beállítással a játszók kedvét feltüzeli s az érdeklődést fenntartja, mert egy csoport magára maradt gyermek elveszíti játszók kedvét. A játékvezetők gondoskodjanak a játék változatosságáról s e célra igen alkalmasak a régi nemzeti játékok tanulmányozása és felelevenítése. A játék a legfontosabb egészségügyi gyakorlat, amely különösen a tüdőt fejleszti, a mellkast tágítja pl. a kergetős-játékok, a felső végtagokat inkább a labdajátékok foglalkoztatják.

A természet nem osztja egyenlő mértékben a testierőt: vannak születésüktől fogva nagy izomerejű egyének s vannak olyanok, akik kitartó gyakorlat árán fejlesztették erejüket; azonban amíg az atléta természettel bíró egyének megtartják izomerejüket, addig a szerzett erő kevésbé ellentálló s a tétlenség könnyen megfosztja birtokosát attól, amit nehéz munkával szerzett. A testi-erőt inkább az atlétikai gyakorlatok fejlesztik, azonban nevelési szempontból ezeknél sokkal fontosabbak az egészségügyi testgyakorlatok, melyek ellentállóbbakká teszik a szervezetet a betegségeket keltő behatások ellen s az életfentartó folyamat erélyét biztosítják. Ha tehát a testgyakorlatoktól atlétikai hatást kívánunk,

akkor oly gyakorlatokat kell választanunk, melyek az erő kifejtést korlátolt helyre szorítják és a munkát összpontosítják. Ha azonban egészségtani hatást akarunk elérni, akkor azon gyakorlatoknak kell elsőbbséget adni, melyek a munkát általánosítják, azaz lehetőleg sok izmot foglalkoztatnak. A testgyakorlás egészségtani szempontból eszköz, amely a fő élettani folyamatokat tökéletes egyensúlyba hozza.

A gyakorlatok anyagát mindig a gyermek korához kell alkalmazni, ezekből mindent fel kell használnunk, ami a test anyagi fejlődését előmozdítja, ellenben távol kell tartani mindazt, ami a gyermek növést megakasztja, különösen károsak a serdült kor előtt végzett nehéz szergyakorlatok, melyek nem képesek az izmok terjedelmét növelni, sok esetben pedig a szervezet növést megakasztják. Dally ezt a testgyakorlást ajánlja, mint hirtelen növést elleni szert. Figyelemre méltó körülmény a gyermek szervezetében a serdülés kora, amely alatt a csont- és izomrendszer meglepő fejlettséget ér el, ilyenkor már annak szükségét érzi az ifju, hogy izmait foglalkoztassa, ezen korban a tornászásnál már alkalmazhatjuk azon gyakorlatokat, amelyeknél jelentékeny helyierőt kell kifejteni.

Miként a gyermeknél a légzés fokozása volt fő törekvésünk, ugy az ifjunál is ügyelünk a tüdő természetes fejlődésének előmozdítására, amely még nem érte el végleges terjedelmét. Az ifjukorban különösen ajánlatos a birkózás, amelynél sok természetes mozgás van és gyarapítólag hat a testierőre valamint a test súlyára is, míg ellenben a gyorsasági mozgások apasztólag hatnak.

A testgyakorlatok esztétikai hatása is szembetűnő a tornászson, akinek mellkasa fejlettebb, testtartása egyenes, fellépése biztosabb, összbenyomása délcegebb, mint a nem tornászé. Ámbár a testgyakorlatok által a csontváz magassági arányaira vajmi kevés befolyást gyakorolhatunk, ez a szervezeti diszpozícióktól függ, azonban a test lágy részeinél tagadhatatlan fejlesztő hatásokat észlelhetünk.

Általánosságban azt a főelvet hangoztathatjuk, hogy gyermekkorban a higiénikus mozgások a fontosak, amelyek odairányulnak, hogy a hiányzó képességek fejlesztése által a test rendes egyensúlyát elérje; ifjukorban az egyéni testgyakorlás lép előtérbe, midőn a tornász testi diszpozíciója, ügyessége, hajlamai szerint választjuk meg a gyakorlatokat, amelyek kivitelében, egyoldalú gyakorlás által, a tornász nagy tökéletességet érhet el.

A szerző megemlékezik a tornászatnál alkalmazandó óvóintézkedésekről is. Különösen kezdő tornászoknál mutatkoznak olyan jelenségek, melyeket az aggódó szülők sokszor komoly bajnak, betegségnek vélnek, holott nem egyéb, mint izomláz, vagy nagymérvű fáradtság, mely a szervezetben túlságos mennyiségben lerakódó bomlási termékek következtében önmérgezést okoz; ezt a bajt azonban a rendes anyagcsere rövid idő alatt helyrehozza. Ezen körülményből is láthatjuk, hogy a gyakorlatokat a növendékek testi-erejéhez kell mérni s ha elfáradtak, pihentessük őket; a kipihent szervezet aztán megint újult erővel folytathatja munkáját. Van azonban még egy másik neme is a fáradtságnak, mely nem az izomerő túlságos igénybevételétől ered, hanem az idegerő ellankadása, a kimerülés. Különösen ideges gyermekeknél vigyázzunk, hogy az elfáradás ne terjedjen az idegrendszerre, ezért válasszunk számukra oly könnyű gyakorlatokat, melyekben megerőltető mozgás ne forduljon elő.

Midőn a tornász valamely kitarást igénylő rendkívüli gyakorlatot akar bemutatni, előzőleg gyakorolnia kell; a gyakorlás „training” által nyerjük azt a készséget, amellyel rendes körülmények közt nem bírunk, de ezt az ügyességet a gyakorlás beszüntetésével el is veszítjük megint. A training főszabálya a fokozatosság, itt a túlfeszített erő kifejtés végzetessé válhatik. Azonban a sporttrainingnél fontosabb az egészségi training, amelynek gyakorlatai által az ember testalkatának megfelelő összes életenergiát megszerezheti; ezen gyakorlatok egyik hathatós tényezője az észszerű testmozgás.

A testgyakorlás nehézségei gyakran elkedvetlenítik a gyermekeket, különösen ahol azokat bizonyos szigorral végzik, az ily tornászás nem nagy gyönyörűség, azért kell a vezetőnek arról gondoskodni, hogy a gyakorlatokat kellemessé tegye; legyenek azok változatosak s a gyermeki kedélyt felvidítők. Tudjuk, hogy az örömezzet serkenti az idegműködést; a szem fölragyog, az arc kigyulad, a mozdulatok élénkek. Az öröm valóságos követelménye a testgyakorlatoknak, különösen ha gyermekekről van szó, ez teszi előttük oly kedvelté a játékot. Ellenben a túlnehéz gyakorlatokkal való hasztalan próbálgatás csüggesztőleg hat. Az örömmel végzett testgyakorlatoknak még fontos erkölcsi hatásuk is van, mert a fizikai munka elvonja az ifjút a korát meghaladó ábrándozásoktól és kívánságoktól.

Az iskolai órarend szempontjából értékes e mű IV. fejezete, amely összehasonlítja a szellemi és fizikai munka hatását s meg-

dönti azt a felfogást: a tornaóra alatt végzett izommunka s a testgyakorlat közt nincs ellentétesség, ellenkezőleg eredményükben van azonosság s ha egyszerre dolgoztatjuk az izmokat és az agyvelőt is, nem fogunk két egymást ellensúlyozó, kiegyenlítő, ellentétes hatást elérni, hanem inkább két hasonló, egymást támogató eredményt tapasztalni, mert nincs tudatos izomműködés az agy működésének hozzájárulása nélkül s azért nem szabad a gyermeket a szellemi munkatöbbletet igénylő tanulás idején a rendesnél nagyobb testi fáradtsággal terhelni. A test akkor dolgozzék, mikor az elme pihen, ezért lenne a szünidő a testgyakorlás legalkalmasabb ideje. Az iskolás gyermeknél a testgyakorlás inkább a mozdulatlan ülő életmód ellensúlyozója, mint a szellem pihenő órái.

A testgyakorlatok másik célja, hogy az embert a küzdelemre képessé tegye és oly testi tulajdonságokkal ellássa, melyek neki az élet harcában a győzelmet biztosítják. A gyermekeknél nem annyira a felnőttekben levő férfias bátorságot, vagy a vállalkozó vakmerőséget kell fejleszteni, mint inkább a passzív bátorságot a fájdalom megvetését s az érzékenységet kell csökkenteni. Erre legalkalmasabb a játék, ahol egy könnyebb esés vagy ütés nem fogja a gyermek kedvét szegni s egy kis ütlegelés egymás közt sem világrendítő szerencsétlenség. Azért nem kell száműzni azon népies játékokat, amelyeknél a játszók olykor egymás háttára sóznak.

Az előrebocsájtottak alapján, a szerző következő pedagógiai követelményeket hangsúlyoz:

A gyermeknek joga van, hogy az állam egészséges fejlődéséről gondoskodjék, ennek pedig leghathatósabb tényezője a szabadteri játék, amelynek sikeres végrehajtásáról a játékterek létesítése által kell gondoskodni, ahol a gyermek hasonló korú pajtásokkal, a játékvezető felügyelete mellett, szabadon mozoghat. A fősúlyt a mellkast, tüdőt fejlesztő mozgásokra kell fektetni, sőt a kiabálástól se irtózzunk, mert ez a gyermekre nézve is tüdőgimnasztikát jelent.

A játéknak kedvezőtlen időjárás esetén sem kellene szünetelnie, hanem a játéktér egy része fedett lenne, ahol a játszók az eső alatt meghuzhassák magukat.

Midőn a jövő nemzedék egészségéről van szó, akkor semmiféle anyagi áldozattól ne riadjunk vissza, mert az így kiadott milliók bőségesen kamatoznak egy életerős, munkabíró generáció alkotásaiban.

Budapest.

Fuchsné.

Pedagógiai könyvtár. E címen rendkívül értékes könyvsorozatot indított meg a Kath. Középkisiskolai Tanáregyesület. Célja a vállalatnak: a) A történetileg nagyhatású klasszikus pedagógiai írók műveinek kiadása eredetiből való magyaros fordításban. b) A hazai iskolaügy történetére vonatkozó források kiadása, esetleg egy-egy korszaknak monografikus feldolgozása. c) Mivel a magyar pedagógiai irodalomból a rendszeres összefoglaló elméleti művek csaknem teljesen hiányoznak, ilyeneknek a kiadása. d) Nagyobb pszichológiai, logikai és etikai kézikönyvek kiadása esetleg fordítása főként a tanárképzés érdekében. Ugyanebből a célból, e) egyes szakokra (középkisiskolák számára) módszeres vezérkönyvek, továbbá egy gyakorlati *pedagógia* kiadását is tervbe vették.

A Pedagógiai Könyvtár Kornis Gyula szerkesztésében jelenik meg s a három első kötete a múlt év végén hagyta el a sajtót. Ezek:

1. *Az 1777-iki Ratio Educationis.* Fordította s bevezetéssel ellátta *Friml Aladár*. Ára füzve 6 korona. E műnek igen nagy a jelentősége, mert a Ratio rendezi először általánosan kötelező normák szerint hazánkban a tanítás ügyét az oktatás minden fokozatán. S amikor az osztrákok kiadják Martini, Kollár és Marx egykorú terveit, a Ratio új magyar nyelvű kiadásából meggyőződhetünk, hogy Ürményi műve sem marad az Osztrák Martini, Kollár és Marx egykorú terveit mögött államférfiúi koncepció, szerves kialakítás, didaktikai megfontoltság és iskolai közigazgatás dolgában. Az 1777-iki Ratio készítői oly kiváló nevelő érzéket s az oktatási célok és eszközök kitűzésében annyi jártasságot, a kor követelményeinek felismerésében oly sokoldalúságot és emelkedett látókört tanúsítanak, hogy mint pedagógiai alkotás is kiváló figyelmet érdemel a mű. Tanügyi politikai szempontból pedig, mint új és napjainkig kiható korszaknak megnyitója, egyedül áll közoktatásunk történetében.

2. *Montaigne Pedagógiai Tanulmányai.* Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Birkás Géza*. Ára füzve 3 korona. E kötet Montaigne három nagyobb pedagógiai tanulmányát (A gyermekek neveléséről, A tudakosságról, A szülőknek gyermekeik iránt való szeretetéről) foglalja magában, továbbá két kisebbet, a többi essaykból pedig pedagógiai tárgyú szemelvényeket. Mindezekben Montaigne-nal, mint a korabeli iskolák éles kritikásával, az életrevaló gyakorlati nevelés hívével, a tömegnevelés ellenségével, a testi nevelés fontosságának hangsúlyozójával ismerkedünk meg. Különös

érdekkel olvashatjuk Montaigne-t ma, amidőn mindenfelé a gyakorlatias, életrevaló nevelés jelszavát halljuk s az iskolát túlságosan tudákosnak, a konkrét élettől mérföldekre elmaradónak szeretik feltüntetni. Montaigne olvasása azért is nagy fontosságú, mert nemcsak a pedagógiai elmélkedőkre (Rousseaura és Lockera), hanem a nagy francia és angol klasszikus szépirokra is jelentékeny befolyással volt. Shakespeare egész részleteket átvett Montaigneből.

3. *Erasmus*: A gyermekek nevelése. A tanulmányok módszere. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Péter János*. Ára füzve 3 korona. A nagy humanista e műveiben részben Plutarchosnak, Quintilianusnak, Platonnak és Aristotelesnek a nevelésre vonatkozó gondolatait újítja fel. A latin és görög nyelvi oktatás módjaira nézve — művei rendkívül elterjedvén — Európaszerte irányt szabott. Amit tanítványa, Vivès rendszeresen kifejtett s amint Melanchton és Sturm meg mások gyakorlatilag törekedtek megvalósítani, mindazt legalább csirájában megtaláljuk nála. Egyik buzgó előharcosa annak a későbbi mozgalomnak, mely a nők számára is megnyitni törekszik a tudományos műveltség forrásait. Hazai pedagógiai irodalmunkra is nagy hatással volt.

A művek megrendelhetők a Szent István Társulat könyvkereskedésében (Budapest, IV. ker. Kecskeméti-utca 2. sz.) vagy bármely könyvesboltban.

Az akaratszabadság problémája. Irta: *Fejes Áron* igazgatótanár. Szerző az akaratszabadság kérdését történelmi fejlődésében vizsgálja; ismerteti az akarat pszichológiai folyamatát. A kérdés tárgyalásában filozófiai, pedagógiai, teológiai és szociológiai szempontok érvényesülnek. A 9 ivre terjedő mű ára füzve 3 korona, diszkötésben 4 korona. Tanítók, tanárok, lelkészek 50% kedvezmény mellett rendelhetik meg *Nagyenyeden*, a szerzőnél, ha a pénzt a portóköltéssel együtt (20 fillér, ajánlva 45 fillér) előre beküldik.

A «Testnevelés kézikönyve».

Irta: *Stankovits Szilárd*.

Akik a testnevelés, főleg az iskolai testnevelés kérdéseivel foglalkoznak, élénken emlékeznek arra a harcra, amely a régi német torna és a svéd tornarendszer között éveken keresztül folyt és amely végül is az utóbbi győzelmével fejeződött be. Régóta érezték és hirdették tornatanáraink, hogy a német tornarendszer nem

alkalmas az iskolai tanításra, mert a test harmonikus és fokozatos fejlesztését nem tartja szem előtt és nincs tekintettel a főszervek működésére. Könnyű volt tehát a svéd torna terjesztőinek munkája, mert a rendszer a német tornával ellentétben az élettan törvényein alapszik, az emberi tudás bonctani és élettani ismereteiben gyökeresik és egész terjedelmében az orvosi tudományra támaszkodik, az iskolai testnevelésre pedig a fenti okokon kívül még azért is alkalmas, mert általa a tömegnevelés elve tökéletesen keresztülvihető.

Hazai tanügyi hatóságaink és szakembereink gyorsan felismerték a svéd rendszer rendkívüli előnyeit és siettek az iskolákba bevezetni.

Irodalmunk is kezdett a svéd tornával foglalkozni és számos ismertető cikk s füzet jelent meg eddig, most pedig testnevelésünk egyik kiváló munkása Sztankovits Szilárd, a Magyar Athlétikai Szövetség alelnöke „Testnevelés kézikönyve“ című munkájában kimerítően ismerteti a testgyakorlatok nevelő hatását, élettani egészségtani hasznát és általános utbaigazításokat ad a tanítók részére, arra nézve, hogy mikép kell a gyakorlatokat kiválasztani, bemutatni, kijavítani és vezényelni. Részletesen bemutatja a gyakorlatok oly sorrendjét és fokozását, hogy azok a test minden egyes részét, izmát foglalkoztassák. Külön fejezetet fordít a kiegészítő gyakorlatoknak, a játékoknak, táncnak, uszási gyakorlatoknak, utánzó mozgásoknak stb. Végül a 6 éves kortól a 15 éves korig végezhető gyakorlatok 96 táblában vannak összeállítva.

A könyv rendkívüli gondossággal mindenre kiterjeszkedik, amire csak a tornatanárnak szüksége van és magán használatra is alkalmas.

Rózsavölgyi és Társa cég kiadásában jelent meg és diszes vászonkötésben minden könyvkereskedésben kapható 5 koronáért.

Beküldött könyvek.

A fizika története. Irta *Baumgartner Alajos*. Ezzel a címmel a Stampfel-féle Tudományos Zsebkönyvtárban egy kis könyv jelent meg, amely a természettan magyar irodalmában hézagot pótol s így méltan érdemli meg úgy a szakkörök, mint a természettan iránt érdeklődő közönség, valamint különösképen a tanuló ifjuság legbelsőbb figyelmét. A szerző, akinek a szakirodalom már több

kitünő munkát köszönhet, jelen művével oly kisebb terjedelmű művet nyújt, amely szűkebb kereteken belül is lehetővé teszi a fizika fejlődésének világos áttekintését. A fizikai tünemények magyarázatába természetesen nem bocsátkozhatik a kis munka, mely olvasójától a fizikai jelenségekben való jártasságot mindenestre megkívánja, egyébként azonban természetes egyszerűségével kíván, — mint vezető, — olvasójának szolgálatába szegődni. Különösen arra alkalmas, hogy a középiskolák s tanítóképzők felsőbb osztályaiban, valamint főiskoláinkban segédkönyvül szolgáljon. A munka 1.40 K-ért minden könyvkereskedésben kapható.

A «Földrajzi Társaság Könyvtára» gyűjteményében most *von den Steinen: Közép-Brazília természeti népei között* című mű jelent meg dr. Bátky Zsigmond átdolgozásában. Brazília belseje és különösen néprajza a legkevésbé feltárt területek közé tartozik a földrajzi tudományban. Pedig hogy itt még mennyi a fölfedezni való és milyen őszállapotban van a természet és az ember egyaránt, azt szépen illusztrálja a most megjelent munka, amellet hogy olvasmányoknak is rendkívül érdekes könyv; igen szép kiállításban kötve 9 korona. — **Az Olcsó Könyvtárban jelent meg:** *Carlyle Tamás, Sartor Resartus* című szatirikus könyve Tankó Béla fordításában. Ára: 2 korona. — **Ludwig Ottó**-nak a németek híres dráma- és novella-írójának *Ég és föld között* című munkája *Mildner Gyula* fordításában. Ára: 1 K 40 fillér. — **Rudnyánszky Gyula** *Fiúk, lányok verseskönyve* címen a kitünő költőnek közel száz szép versét tartalmazó könyvecske jelent meg a könyvpiacón. Mindenféle tárgyú és hangú versek vannak benne, de valamennyi a serdülő ifjúság életének körével van kapcsolattal; iskolai tanulásukkal, élményeikkel, játékaikkal. A Franklin-Társulat kiadásában megjelent munka ára: 3 korona. — **A szellemi erők gyűjtése és pazarlása.** Irta: *Szilnyai Elek*. Ára: 1 K 20 fillér. — **A Kisfaludy-Társaság** szokásos kiadványai során most két kiváló és nagyjelentőségű művet adott ki. Az egyik *Katona Lajos*, a két éve elhunyt kiváló magyar irodalomtörténet-kutató tanulmányainak két kötetes gyűjteménye. A két kötetnek ára vászonkötésben 15 korona. A másik mű: *Horatius ódái és epodosai ifj.* *Szász Béla* fordításában. Ára vászonkötésben 5 korona. Mindkét mű a Franklin-Társulat kiadásában jelent meg.

Egyesületi élet.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1913. évi december 20-án tartott *rendkívüli* választmányi üléséről.

Jelen vannak Baló József dr. elnöklete alatt: Geöcze Sarolta igazgató, Dékány Mihály, Novy Ferenc dr., Quint József, Répay Dániel, Sándor Domokos és Fuchsné Eitner Milla.

Elnök szívélyesen üdvözli a jelenlévőket és megnyitja az értekezletet, melynek összehívását azon körülmény tette szükségessé, hogy a Nagymélt. Miniszter Ur f. é. december 1-én kelt 173819. számú rendelettel *a tanító- és tanítónőképző-intézetek tanulmányi kirándulásait rendező szabályzat tervezetét* tárgyalás céljától megküldte az Egyesületnek azon megjegyzéssel, hogy e tervezetet a felmerülő észrevételekkel és javaslatokkal együtt két héten belül terjessze fel az illetékes ügyosztályhoz.

Elnök felkéri Quint főtitkárt a tervezetnek egész terjedelmében való ismertetésére s pontonként való tárgyalására.

Az 1. §-ban az ismeretek gyarapítására vonatkozó célkitűzés kiegészítendő, hogy a kirándulások egyuttal *egészséget fejlesztők s kedélyképzők* legyenek.

2. §. a) (második bekezdés) Az egyes tantárgyak körébe eső felsorolt kirándulások kiegészítendők a következőkkel: a pedagógia körébe tartozó (pedagógiai intézményeket ismerteti), a magyar nyelv (színház, irodalmi felolvasások), gazdaságtan (mintagazdaságok megtekintése), zene (hangversenyek), alkotmánytan (képviselőházi ülések) ismereteket gyarapító kirándulásokkal.

Novy kartárs a földrajzi kirándulásokat, különösen földrajzi vázlatok készítése és a térképolvasás elsajátítása céljából, tartja fontosaknak.

2. §. a) (harmadik bekezdés) A kirándulások előzetesen bejelentendők az igazgatónak, aki gondoskodik arról, hogy a kirándulások az órarend figyelembe vételével, arányosan osztassanak be, hogy azok ne essenek mindig egy s *ugyanazon tantárgy* óráira, mert ez az illető tantárgyban való elmaradást vonná maga után, szintugy tartozik gondoskodni, hogy a tanárnak alkalmá legyen a kirándulások miatt elmaradt órák pótlására.

2. §. b) Főtitkár megemlíti a helyi kirándulások kapcsán Buda-

pest speciális viszonyait, ahol a nagy távolság miatt 1—2 óra alatt lebonyolítható kirándulások alig tehetők, ernélfogva a fővárosi helyi kirándulások minősíttessenek *környékbeli*eknek, amelyek $\frac{1}{2}$ napra terjedhetnek.

5. §. (2. bekezdés) *Dékány* javasolja, hogy a környékbeli kirándulásokra engedélyeztessék, az igazgatói szünapoktól függetlenül, tavasszal s ősszel 1—1 nap, ezen kirándulások ideje bejelentendő a kir. tanfelügyelőnek.

Továbbá a több napra, az ország távolabb vidékeinek megismertetésére irányzott tanulmánykirándulásokra *szept. 8-ig* terjedő idő engedtessék. Mert a husvétii vakáció alatt az időjárás bizonytalan, pünkösdi egyházi ünnep, amikor a tanulók istentiszteleten résztvesznek. A szeptemberi időszak a legalkalmasabb, amikor hegyes vidéken állandóbb az időjárás, továbbá a nagy turistaforgalom, mely a kirándulásokat megdrágítja, már szünnőfélben van s tanév elején a növendékek még úgy sem mulasztanak sokat.

6. §. A tanári kar megállapítja a következő tanév kirándulásainak tervezetét a tanítási egységek figyelembe vételével, az időpont, azaz a napok jelölése nélkül, azonkívül néhány nap alkalmoszerű kirándulások beállítása számára függőben hagyandó.

7. §. *Dékány* a kötelező kirándulások költségeinek fedezésére, a helyi viszonyok figyelembe vételével *külön tétel* állíttassék a tanítóképzők költségvetésébe (mely Budapesten 500 K-nál kevesebb nem lehet), mert az 1 K-ás befizetésből összegyűjtött kirándulási alaptól a kirándulások költségei (különösen Budapesten) nem fedezhetők.

A többnapos kirándulások költségeinek fedezésére legyen szabad a növendékeknek külön, saját kezelésükben lévő kirándulási alapot teremteni, részint havonként befizetendő 1—2 K-ás részletekből, részint hangversenyek jövedelméből.

Répay Dániel. Közelebről megjelölendőnek óhajtaná a helyi és környéki kötelező kirándulások tanári s növendéki költségeinek fedezési forrásait. Budapesten például a városligeti Múzeumokba rendezett két helyi kirándulás felemésztí a növendékektől szedhető 1 K kirándulási járulékot. Miből fedeztessék a többi kirándulások utiköltsége? Miből fedeztessék továbbá a környéki kirándulások tanári s növendéki uti s ellátási költsége? Mindezek pontosan jelzendőek volnának a szabályrendeletben.

Dékány. A kirándulást vezető tanárok *személyi kiadásai* megtérítendőek és fáradozásuk fejében *napidíj* utalványozandó.

Geöcze Sarolta. A tanárok költségei és napidíjuk fedezése külön e célra engedélyezendő dotációból, nem pedig az intézeti rendes általányból történjék.

Dékány. Nagyobb kirándulásoknál 20 növendékre számíttassék 1 vezetőtanár, a helyi kirándulásoknál ellenben egy tanár vezetheti az egész osztályt.

A választmány e megjegyzésekhez hozzájárulva, felkéri elnököt, hogy ezeket a magas miniszteriumhoz juttatni sziveskedjék.

Elnök a jubiláris közgyűléssel kapcsolatosan rendezni szándékolta időszerű kiállításról jelentést tesz. Bármennyire is lelkesítette a választmányt e kiállítás rendezésének eszméje, de jelen körülmények közt *kivihetetlen*, mert az intézetek közt nem mutatkozott oly érdeklődés, hogy ezen kiállítás sikere méltó lett volna ügyünkhöz, ennél fogva elnök e kérdést *leveszi* a napirendről, azonban jelenti, hogy a tanszermuzeumban rendezendő *állandó* kiállítás a jubiláris közgyűléssel kapcsolatosan megnyitattik.

Tudomásul szolgál.

Főtitkár Ehmann Tivadar temesvári képzőintézeti tanárnak az Egyesületbe való belépését jelenti.

Több tárgy nem lévén, elnök megköszöni a jelenlevők szives figyelmét, az Egyesület jelen és távoli tagjainak boldog ünnepeket kívánva, bezárja az ülést.

Dr. Baló József
elnök.

K. m. f.

Jegyezte:

Fuchsné Eitner Milla.

Vegyések.

«Az írás-olvasás megtanítása 30 nap alatt» címen közlőnyünk novemberi számában röviden megemlékeztünk arról, hogy Weisz Samu csornai izr. hitközségi tanító miniszteri engedély alapján a budapesti VI. ker. áll. tanítónőképzőben egy olyan új módszert mutatott be, amellyel, állítása szerint, a népiskola első osztályában 30 nap alatt tudja megtanítani a gyermekeket az írás-olvasás és 20-ig terjedő számolás nehéz mesterségére. A bemutatott módszer részletes kritikájára nem terjeszkedtünk ki, csak annyit említettünk fel, hogy az „egyáltalán nem elégítette ki a jelenlevőket, mert az eljárás úgy lélektanilag, mint didaktikailag indokolatlan, de a népiskolai utasításra sincs semmi tekintetben sem figyelemmel,“ és a bemuta-

tásra fordított 4 órai idő alatt a hallgatóságot nem tudta meggyőzni arról, hogy az állított eredményt képes elérni.

E rövid kis megemlékezésre most Weisz Samu úrtól egy hosszabb levelet kaptunk, amelyben legelőször is kijelenti, hogy a fenti kritikánk minden mondatát évről-évre megcáfolja a gyakorlatban. A levél további részében pedig módszerét védelmezi s felhív bennünket, hogy a helyszínen győződjünk meg az eredményről, amelyről különben régebbi és jelenlegi tanfelügyelői mind elismeréssel nyilatkoztak eddig.

Mi Weisz Samu úr módszerének a részletes kritikájára mostani levele dacára sem terjeszkedünk ki és pedig annál kevésbé, mert mi azt nem állítottuk, hogy ő nem tud eredményt elérni, mi csak azt mondtuk, hogy *a bemutatott módszer nem elégítette ki és nem győzte meg a jelenlevőket* arról, hogy valóban lehetséges a népiskola első osztályában 30 nap alatt írni, olvasni és számolni (20-ig) megtanítani a 6 éves gyermekeket.

Kétérdésünk mostani levele után is megmarad, mert ha a 4 órás bemutatás nem győzött meg bennünket, akkor arra a négy oldalas levele, valamint amaz állítás, hogy igen sokan kérdezősködnek módszere után (mióta a VI. ker. tanítónőképzőben való bemutatásról a Pesti Hirlapban hír jelent meg), szintén nem elegendő. Ezzel e kérdés fölötti vitát részünkről be is fejeztük.

Eljegyzés. Mesterházi Mesterházi Jenő modori áll. tanítóképző intézeti tanár jegyet váltott Baló Judit kisasszonnyal, nagybaconi Baló József dr. képzőintézeti igazgató, Orsz. Egyesületünk elnökének bájos és kedves leányával. Szívből gratulálunk a jegyespárnak.

Nevelői kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte *Molnár Dénes* okl. elemi iskolai tanítót a sárospataki állami tanítóképző-intézethez nevelővé.

Áthelyezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter áthelyezt *Ehrlich Antal*, modori állami tanítóképző-intézeti tanárt a csurgói állami tanítóképző-intézethez.»

Értesítés. A Magyar Tanítók Otthona igazgatósága tisztelettel értesíti vidéki tagtársainkat és kartársainkat, hogy az Otthonban (Budapest, IX. ker. Kinizsy-utca 16 sz. alatt) létesített vendégszobák ismét rendelkezésre állanak. A nyári építkezés alkalmával a szobákat megnagyobbították és ujonnan berendezték. A szobaárakat teljesen önköltségi áron számítják. A szobák ára tagoknak: egy személy 2 kor. 50 fill., két személy 4 kor. 50 fill. Nem tagoknak: egy személy 3 kor. 50 fill., két személy 6 kor. A szobaárakban a világítás és kiszolgálás bennfoglaltatik. Fűtésért szobánként egy napra 1 kor. fizetendő.

Pedagógiai Filmgyár. A kérdés, a kinematografiának a tanítás céljaira való felhasználása évek óta foglalkoztatja az egész világ pedagógusai és iskolai hatóságait. Magyarországon a kezdő és elhatározó lépéseket e téren a *Magyar Tanítók Otthona* tette meg. Még a mult iskolai évben engedélyt kapott a fõv. Tanácsától pedagógiailag vezetett mozgófényképes elõadások rendezésére. Olyképen gondolták ezt megvalósítani, hogy a filmipar tudományos szempontból értékes termékeibõl sorozatokat állítottak össze a különféle iskolafajok számára. A gyakorlatban azonban ez a mód nem bizonyult teljesen jónak. Vannak ugyan az oktatás céljaira alkalmas filmek nagy számmal, de ezek csak egyes tudományágakból kiragadott részletek, rendszer és tervszerûség nélkül. Ilyképpen a szemléltetés sem lehetett tervszerû és céltudatos, nem alkalmazkodott a tananyaghoz. Gondoskodni kell tehát ezer és ezer újabb felvételtõl, melyek tárgyakat egyenesen az iskolák tanítási anyagából meritik, melyekbõl azután a már meglévõ termékek felhasználásával alkotni lehet a tanítás anyagának kisebb-nagyobb körei és egységei számára alkalmas képsorozatokat. Mielõtt a Magyar Tanítók Otthona ez újabb, az egész világon a maga nemében egyedülálló vállalkozás létesítéséhez hozzáfogott volna, memorandummal fordult a fõv. Tanácsához, egy ankét egybehívását kérte, melynek feladata volt az irány megjelölése és a fontosabb elvi megállapodások eszközlése. Az ankétet a fõváros tanácsának felkérésére dr. Déri Ferenc fõvárosi közoktatásügyi tanácsnok június elejére hívta egybe. Az ankét naplója most jelent meg, s az iskolai mozgófényképes elõadások kérdéséhez bõségesen nyújt anyagot és eszmét az azzal toglalkozóknak. Az ankétet dr. Déri Ferenc tanácsnok vezette, az elõadói tisztelet Ágotai Béla fõv. szakfelügyelõ-igazgató, a Magyar Tanítók Otthona elnöke töltötte be. Az ankéten képviselve volt a vallás- és közoktatásügyi miniszterium, a belügyminiszterium, az államrendõrség, a kir. tanfelügyelet és szakfelügyelet, az összes iskolafajok, a mûvészeti, ipari és szakoktatás, a különféle tudományos intézmények, egyesületek, társaságok.

Az ankét helyeselte és célszerûnek találta a Magyar Tanítók Otthona által javasolt módot, mely szerint a felvételek eszközlésére külön filmgyárat kell létesíteni, melynek számára pedagógusokból, írókból, mûvészekbõl alakított országos jellegû *pedagógiai bizottság* jelöli ki a felvételek anyagát, írja és iratja a szöveget és utasításokat. E bizottság már meg is alakult és Mosdóssy Imre kir. tanácsos, fõv. kir. tanfelügyelõ vezetésével már több érdemleges ülést is tartott.

A bizottság működését az ankéten leszögezett megállapodások irányítják. Nevelni és tanítani a nagy és kis népet egyaránt. Elsõsorban filmre vinni mindazt, ami hazánkban az ismerettejesztés céljából alkalmas anyag található. E célra filmgyárat alapítottak, mely működését már meg is kezdte. (Helyiségeit a Magyar Tanítók Otthonában, IX. ker., Kinizsi-utca 16. sz. alatt rendezte be.) Azzal, hogy hazánk szépségeit, kulturális ter-

mékeit, gazdasági életét, történetét, ezeréves multjának emlékeit megörökítik és a külfölddel megismertetik, ami egyik főcél, mérhetetlen szolgálatot tesznek a nemzeti eszmének is. A nemes cél, melyet a Magyar Tanítók Othona maga elé tűzött, szerető és buzdító támogatásra indítja a társadalmat és hatóságokat is. Főuraink készséggel támogatják a felvételre jelentkezőket, akik kastélyaik, váraik körül és azokban történeti emlékek után kutatnak. Ipari vállalatok, gyárak nem különben. A földművelési kormány megengedte az állami üzemek, állattenyésztés, erdészet felvételét. Mindezt elsősorban azért, mert egyetlen cél: a tanítás. Megbecsülhetetlen szerencséhez jutottak azzal, hogy Hopp Ferenc, a híres gyűjtő és orientalista világhírű muzeumát felvételek eszközlésére rendelkezésükre bocsátotta. Kelet csodálatos világa nyílik meg ezzel az ifjúság előtt!

Nagy és szép az a perspektíva, mely a kinematografiai előadások ilyen rendezésével és vezetésével az iskolai oktatás és a felnőttek oktatása terén élénk táru!

Az előadások rendezését november hó folyamán kezdték meg a fővárosban valamint a vidéken.

Halálozás. Szmétana József nyugdíjazott iskolai igazgató, az arany érdemkereszt, a pápai érdemérem, a 40 éves szolgálati díszérem tulajdonosa 1913. évi december hó 22-én életének 73-ik, boldog házasságának 50. évében hirtelen elhunyt. Temetése Znióvárán, december 24-én délelőtt 10 órakor volt. Az elhunytban *Mohar József* csurgói tanítóképzőintézeti igazgató apósát, *Szmétana József* aradi képzőintézeti tanár édes atyját gyászolja. Nyugodjék békében.

Tanítók Fürdője R.-T. Rendkívüli lelkesedés, kiváló érdeklődés kísérte a «Tanítók Fürdője Részvénytársaság» elnevezés alatt Székelyudvarhely székhellyel, a napokban megalakított üdvös célu, társadalmi intézményt.

Programmja, alapszabályszerű feladata ezen jótékony egyesületnek: a hazai tanítók és más társadalmi állású egyének számára olcsó árszabású gyógyfürdőt és üdülő helyet, szervezni és kezelteni. Alkalmos helyen pedig tanítók vezetése alatt egy országos gyermektelepet létesíteni. E végre Szejke fürdő megvételét; a továbbfejlesztés érdekében pedig a fürdői területnek villatelkekre való felparcellázását és értékesítését; a fejlesztés javára a 25 K névértékű részvényeknek további gyűjtését; a fürdő és gyermektelep érdekében a folytatólagos agitálást az alakuló közgyűlés egyhangulag elhatározta. Ez alkalommal úgy az alakuló közgyűlést, mint a szervező: Gyerkes Mihály igazgató-tanítót az ország minden vidékéről igen számosan üdvözölték.

A vonatok érkezése Budapest nyugoti p.-u.-ra.

Délelőtt

Érvényes 1913. október hó 1-től.

Délután

vonat- szám	óra perc	vonat neme	honnan	vonat szám	óra perc	vonat neme	honnan
151	5 05	Szv.	Dunakeszi-Alag	165	12 30	Szv.	Rákospalota-Ujpest
721	5 15	"	Czegléd	137	1 20	"	Nagymaros
723	5 35	"	Vecses	703	1 25	Gyv.	Bukarest, Bázias
725	5 35	"	Ménor	167	1 45	Szv.	Rákospalota-Ujpest
4103	5 50	"	Esztergom	505	1 30	Gyv.	Tövis, Kolozsvár, Szatmár-Németi
133	5 55	"	Nagymaros	103	2 00	"	Paris, Wien
6701	6 00	"	Szolnok, Czegléd, Ócsa	4111	2 08	Szv.	Esztergom
901 ¹⁾	6 10	k. o. exv.	Konstantinápoly, Belgrád	169	2 40	"	Dunakeszi-Alag
701 ²⁾	6 10	"	Konstantinápoly, Bukarest	171	3 00	"	Rákospalota-Ujpest
153	6 25	"	Rákospalota-Ujpest	6503	3 40	"	Kecskemét, Lajosmizse
6507	6 30	"	Lajosmizse	173	3 50	"	Rákospalota-Ujpest
135	6 35	"	Vác	713	4 05	"	Temesvár-Józsefváros
1407	6 40	"	Berlin, Zsolna	139	4 10	"	Nagymaros
503	6 50	Gyv.	Maros-Vásárhely	4113	5 05	"	Esztergom
4105	7 10	Szv.	Esztergom	175	5 15	"	Rákospalota-Ujpest
709	7 15	"	Bukarest, Bázias	121	5 55	"	Érsekújvár
155	7 30	"	Rákospalota-Ujpest	115	6 10	"	Wien, Berlin
125	7 25	"	Párkány-Nána	1403	6 20	Gyv.	Berlin, Zsolna
727	7 30	"	Czegléd	177	6 20	Szv.	Rákospalota-Ujpest
501	7 35	Gyv.	Bukarest, Kolozsvár, Máramarossziget	707	6 35	Gyv.	Orsova, Bázias
157	7 40	Szv.	Vác	105	6 40	"	Wien
6501	7 50	"	Kecskemét, Lajosmizse	107	7 10	"	Wien
127	7 55	"	Párkány-Nána	11	7 45	Szv.	Bázias, Temesvár
113	8 10	"	Paris, Wien	179	8 00	"	Rákospalota-Ujpest
4107	8 15	"	Esztergom	731	8 05	"	Vecses
719	8 40	"	Kiskunfélegyháza	4117 ³⁾	8 15	"	Piliscsaba
129	8 45	"	Nagymaros	143	8 20	"	Nagymaros
159	9 10	"	Dunakeszi-Alag	131	8 55	"	Párkány-Nána
705	9 25	Gyv.	Szeged	109	9 05	Gyv.	Wien
1401	9 40	"	Berlin, Zsolna, Pozsony	6505	9 30	Szv.	Kecskemét, Lajosmizse
4109	9 55	Szv.	Esztergom	181	9 35	"	Dunakeszi-Alag
161	10 30	"	Rákospalota-Ujpest	509	9 40	Gyv.	Segesvár, Stanislaú
715	10 45	"	Szeged	1405	9 45	"	Berlin, Zsolna
119	11 25	"	Galánta	4115	10 00	Szv.	Esztergom
163	12 00	"	Rákospalota-Ujpest	145	10 25	"	Vác
				6513	10 30	"	Ócsa
				117	10 35	"	Wien
				717	11 00	"	Temesvár, Bázias
				101	11 05	k. o. exv.	London, Ostende, Paris, Wien
				185	11 25	Szv.	Dunakeszi-Alag

¹⁾ Érkezik minden kedden, szerdán, pénteken és vasárnapon.

²⁾ Érkezik minden hétfőn, csütörtökön és szombaton.

³⁾ Vasár- és ünnepnapokon bezárólag november 10-ig közlekedik.

A vonatok érkezése Buda-Császárfürdőbe.

4001	5 30	Szv.	Dorog	4011	2 10	Szv.	Esztergom
4005	7 16	"	Esztergom	4013	5 30 ¹⁾	"	Esztergom
4007	8 20	"	Esztergom	4017 ²⁾	8 21	"	Piliscsaba
4009	10 04	"	Esztergom	4015	10 07	"	Esztergom

Harmonium, hegedű

és a többi hangszereket általánosan elismerve a legjobban szállít

Magyarország legnagyobb hangszergyára.

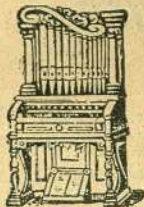
Stowasser J. császári és királyi udvari szállító, a magyar királyi zeneakadémia, a budapesti színházak és a hadsereg szállítója, a „Rákóczi tárogató” feltalálója.

Budapest, II. Lánchíd-utca 5. szám. Gyár: Öntőház-utca 3. szám.

Régi hangszerek javítása, vétele és becserélése.

Árjegyzék minden hangszerről külön küldetik.

◆ AMERIKAI COTTAGE-SZIVÓLÉGRENDSZERŰ
 ◆ HARMÓNÍUMOKAT ◆ VALAMINT EURÓPAI
 RENDSZER SZERINT LEGOLCSÓBBAN SZÁLLIT
**PAJKR REZSŐ ÉS TÁRSA BUDAPEST,
 X. DELEJ-UTCA 25. (TISZTVISELŐTELEP.)**

Készpénz fizetésnél bérmentes szállítás az utolsó vasúti állomásig.
 PEDÁLÓS HARMÓNÍUMOK mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel templomok, szemináriumok részére s mint gyakorló orgonák. Árjegyzék ingyen és bérmentve! Öt évi jótállás! Lelkészeknek és tanítóknak külön százalékgondmény! Részletfizetésre is. Elismert kítőnő árak! Kérjen árjegyzéket pianók és pianóokról.

MAGYAR LÁNYOK

KÉPES HETILAP FIATAL LEÁNYOK SZÁMÁRA. SZERKESZTI TUTSEK ANNA

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY NEGYEDÉVRE 3 KORONA
 MUTATVÁNSZÁMOT KIVÁNATRA INGYÉN KÜLD A
 KIADÓHIVATAL BUDAPEST, VI. ANDRÁSSY-UT 16

